

גליון קנין תורה

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

י"ל ע"י חבורת קנין תורה

חבורת קנין תורה ד'באבוב

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
אין התורה נקנית אלא בחבורה (בבב"ט)

נציבי חודש השון

הנגידים הנכבדים והמפוארים

משפחת בראכפעלד שיחי

לע"נ אביהם מו"ה משה יוסף ב"ר יעקב ע"ה ממעקסיקא

מסכת סוטה
גליון ג'

פ' וירא תשע"ו

שינון לחזרה

תמצית שקלא וטריא עם ביאורים והערות

דף ט' ע"ב - דף י"ג ע"ב

שינון לחזרה
עמוד א'

שאלות ותשובות
עמוד ט"ו

שנשבעו אברהם אבינו ואבימלך ומלך פלשתים שלא להרע זה לזה, כדכתיב ושומר אבימלך לאברהם ועתה השבעה לי באלקים הנה אם תשקור לי ולניני ולנכדי, מכל מקום נתבטלה השבועה עכשיו, מאחר שעברו הפלשתים על השבועה ובמה שיעבדו את ישראל, ולכך מותר לשמשון ללחום עמהם ולהושיע את ישראל מידם.

♦ **ותלד האשה בן ותקרא את שמו שמשון, ויגדל הנער ויברכהו ד',** וקשה במה בירכו ודכל ברכה שבמקרא הוא לשון ריבוי, שמצוי בו שובע, וקשה מה ברכה נמצא בשמשון, והרי לא מצינו שהיה לו עשירות, ומבאר רב יהודה בשם רב, שנתברך באמתו, שהיתה אמתו רגילה כשאר בני אדם, אבל זרעו היה כנחל שומץ ונמצא נתברך בדבר שנתאוה לו.

♦ **ותחל רוח ד' לפעמו במחנה דן בין צרעה ובין אשתאל** ופ' רוח גבורה מד' התחילה להוליכו במחנה דן להראות בה גבורות ונפלאות, ומחנה דן היתה עומדת בין צרעה ובין אשתאל, ומבאר רבי חמא בר' חנינא הא דכתיב ותחל רוח ד', כלומר שחלה ונתקיים רוח נבואה ששרתה על יעקב אבינו, כשניבא ואמר על שבט דן יהי דן נחש עלי דרך, שרמו לשמשון שיהיה משבט דן, ועתיד להרוג את הפלשתים.

והא דכתיב לפעמו במחנה דן, מבאר רבי יצחק דבי ר' אמי, שהיתה השכינה מקשקשת לפניו כפעמון ללוותו בכל מקום שהוא הולך. ויליף ליה דכתיב הכא לפעמו במחנה דן, ובמעיל של בגדי כהונה כתיב פעמון ורמוץ, ומה התם היו הפעמונים עשויים להשמיע קול כשיבוא כהן גדול אל הקודש, אף הכא הכוונה שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כפעמון.

דף ט' - י'

ימי חייו של שמשון הגבור^(א)

♦ בעיר צרעה היה איש אחד משבט דן, ושמו מנוה, ואשתו היתה עקרה. והנה נתגלה לה מלאך ד' ובישרה שתהר ותלד בן, והזהירה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא, כי הנך תהר ויולדת בן, ומונה ודהיינו תער, שמשליך את השערן לא יעלה על ראשו, כי נזיר אלקים יהיה הנער מן הבטן, והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים.

– מה שהזהירה ואל תאכלי כל טמא, אין הכוונה לדברים טמאים שאסורים באכילה ודוודאי היתה נזהרת מלאכול כלאו הכיו, אלא הכוונה דמלבד שתיית יין

ושכר אסורה גם בשאר דברים האסורים לנזיר, דהיינו אפילו משרת ענבים וענבים ששרו אותן במים ונכנס במים טעם יין.

ומה שאמר לה המלאך והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים, לפי פשוטו היא מלשון התחלה וור"ל דשמשון יהיה הראשון שיתחיל ללחום עם הפלשתים, מיהו פירש רבי חמא ברבי חנינא שהיא מלשון בטלה וע"ד הכתוב לא יחל דברו^(ב), וכוונה הפסוק דאף על פי

א. כתנו ממלית הגמרא לפי קדר ימי חייו, עם תוספת כמה פרטים המנומרים בפסוקים ובמפרשים ונאמנם לא העתקנו כל ספור הדברים, אלא אלו הדברים שנמצאו בגמרא בלבד.

ב. עיין מהרש"א הטעם שלא פירשו כפשוטו שהוא יתחיל ראשון להושיע את ישראל מיד פלשתים, דהא כבר מנינו צימני השופטים (י. יב) שהושיע ד' את ישראל מיד פלשתים.

גליון קנין תורה

♦ **מעשה של ג' מאות שועלים:** מיד אחר שנשא שמשון את האשה מעיר תמנת ובסוף שבעת ימי המשתחה, בגדה בו ושהגידה לבני העיר פשר הדיח שאמר להם שמשון, וחרה אף שמשון על רוע תכונתה ונפרד ממנה ועלה אל בית אביו. לאחר זמן חשב שמשון לחזור אליה, אבל בינתיים מסרה אביה לאיש פלשתי אחר (שהיה אחד משושבניו של שמשון בשבעת ימי המשתחה).

החליט שמשון להנקם על זה מאת הפלשתים, וילך "וילכוד שלש מאות שועלים", ויפן זנב של שועל אחד לזנב של שועל אחר, וקשר לפיד של אש בין הזנבות, וכן עשה לכל השועלים, והוליכם כולם לתוך שדות הפלשתים, וכיון שהיו קשורים זה בזה נתעכב תנועתם, והבעירו באש כל מקום אשר עברו שם, עד שהבעירו כל קמות התבואה וכל הכרמים ופרדסים של אילני זית.

והמעם שלקח שמשון דוקא **שועלים**, אמר ר' איבו בר נגדי בשם ר' חייא בר אבא, כי אמר שמשון, יבוא שועל שדרכו לחזור לאחוריו (וכשצדין אותו אינו מוחיק לברוח אלא חוזר עקלקלות), ויפרע מפלשתים שחזרו משבועתן (דהיינו שבועת אבימלך לאברהם: רד"ק).

שלוה עליו הצורא ית' להיות קדושתו מן הצנון, איך נטמא צננות הפלשמים. והנראה צוה, כי הנשים אשר לקח בתמנה ועבדה ונחל שורק, גייר אותן והשיבן לדת ישראל (כמבואר במצ"ט מהל' אסורי ביאה ה"ד), כי חלילה משופט ישראל ומושיעם להסתכן בפלשמים ועובר על לאו דלא תסתכן צם אשר תמור מאלד, ומציא את האדם לידי כפירה בצורא ית' ויתעלה וכו', ולא נמנע בכחוב שנענש על זה, ולא נאמר עליו שעשה רע בעיני ד', והיה הצורא יתעלה מללימו ככל אשר יפנה, וכן אמר הכחוב 'כי מד' היא', כלומר לקחת אשה מבנות פלשמים מד' היתה ורצון האל ית' היה צוה, כי צודאי היה מנייר אותן ומשיבן אל דת ישראל. ואעפ"כ סבה היתה מאת השם לקחת אשה מפלשמים להנקם בהם, כי נראה כי ישראל שצאחמו הדור לא היו יראים השם כל כך שיושיעם משועה שלמה מיד פלשמים, כי כל ימי שמשון היו מושלים פלשמים בישראל וכו', ולא היו ישראל נלחמים בהם כי אם שמשון לבדו, ולפיכך לא היה לפלשמים טענה להלחם בישראל מפני שמשון, כי לא היה ברשותם, והוא לבדו היה עושה הרעות בפלשמים, ועם פלשמים היה שוכן צעוד שהיה מריע להם וכו', וכן היות אשת שמשון למרעהו, הכל סבה להנקם מפלשמים וכו'. אבל עונש נקירת עיניו, לפי שאמר 'ומישר בעיני שמשון, ואמר 'אותה קח לי כי היא ישרה בעיני', ידמה כי חשק זה ליופיה, וכן באחרות אשר חשק ולקח לתאווה אליהן, והנה הפסיד כוונתו הרשעונה הטובה שהיתה רצון האל, כמו שכתוב כי מד' היתה כי מואנה הוא מצקם מפלשמים, נראה לי צמחילה היתה כוונתו לטובה לבקש מואנה מפלשמים, ואחר כך גברה עליו התאוה ברצונו אותה וישרה בעיניו, והפסיד כוונתו האלהית כוונתו הגופנית הבהמית אשר התערבה בה, ולפיכך נענש ונקרו פלשמים את עיניו מדה כנגד מדה, ורבותיו ז"ל אמרו כן, אף על גב דכתיב כי מד' היא, כי אול מיהא צמר יטרותיה אול, ואף על פי כן עורוהו מן השמים ונקם מקמת עיניו מפלשמים".

ח"ל האברבנאל (ה, ב) "מלאנו פעמים רבות בספורי הנביאים שהיו עושים פעמים דברים אשר לא דעת, כדי שינא מהם עבודת האל ית' וכו', וכן ראו שנאמר בענין שמשון שעשה דברים אשר לא דעין לפי שינאל מואנה להנקם מפלשמים, כל שכן שלא היה הכוח האלהי אשר בו מיושב ומסודר לעשות משועות כשאר השופטים ולא היה דעמו שלם, אבל האל ית' למשפטו שמו וזור להוכיח יסדו, ולמה השפיע בו רוח גבורה וחוק מופלג והיה עם הפעמות, ונמשך צוה שברצונו אשה חטוב בעיניו לא היה מעזור לרוחו וצמרות אפו אשר לא יעמוד דבר לפניו, ודמה שצמחם לבדו היה חושב שלענין מירוחו לא היה מחויב כי אם בדברים שהזכיר המללך עליהם וכו', והאל ית' הספיק צידו לעשותם כן, לפי שעם היותם פעולות משועות מפאת ענאם, הנה ימשך מהם הנקמה מפלשמים", עיין שם עוד באריכות.

ומה שהזכיר הפסוק שהיה נמצא בין צרעה ובין אשתאול, מבאר ר' אפי, כי צרעה ואשתאול היו שני הרים גדולים, ועקרן שמשון וטחנן זה בזה⁽²⁾.

♦ **ירידתו לתמנת:** באותו זמן התחכם שמשון למצוא תחבולה כדי שיוכל להכות את הפלשתים, ולזה בחר לקחת אשה מבנות פלשתים (עיין לקמן הערה ד'), והלך אל עיר תמנת (שהיא בארץ פלשתים) למצוא שם אשה, כדכתיב "וירד שמשון תמנתה".

והא דנקט לשון 'וירד' דמשמע דמארץ ישראל לעיר תמנת הוה דרך ירידה, ואצל יהודה וכשהלך אל תמנת לגו צאנו ולבסוף בא שם על תמר כלתו כתיב "ויוגד לתמר לאמר הנה חמוך עולה תמנתה לגו צאנו", משמע שהוא דרך עליה (והא בין יהודה ובין שמשון באו מארץ ישראל כשהלכו לתמנת), כותריץ בנמרא שלש תירוצים:

(א) **ר' אלעזר**, שמשון שנתגנה בהליכתו לתמנת ושנשא מבנות פלשתים האמורות לו כתיב ביה לשון ירידה, ויהודה שנתעלה בהליכתו לתמנת (וביאתו על תמר, משמע נולדו פרץ וזרע שהעמידו מלכים ונביאים בישראל) כתיב ביה לשון עליה. (ב) **רבי שמואל בר נחמני**, שתי עיירות היו בשם 'תמנת', חד היתה בדרך ירידה מארץ ישראל (ולשם הלך שמשון), וחד בדרך עליה (ולשם הלך יהודה). (ג) **רבי פפא**, לעולם עיר אחת היתה בשם תמנת, והיתה יושבת באמצע שפוע ההר, ולכך הבא לה מראש ההר יורד אליה, והבא לה מרגלי ההר עולה (ושמשון הלך לתמנת מצד השני של ההר, לכך עלה מתחילה עד ראש ההר ומשם ירד עד תמנת, ויהודה הלך באותו צד ועלה משיפולי ההר עד תמנת).

♦ **נשואי אשה מתמנת:** "וירד שמשון תמנתה וירא אשה בתמנתה מבנות פלשתים, ויעל ויגד לאביו ולאמו ויאמר אשה ראיתי בתמנתה מבנות פלשתים ועתה קחו אותה לי לאשה, ויאמר לו אביו ואמו האין בבנות אחיך ובכל עמי אשה כי אתה הולך לקחת אשה מפלשתים הערלים, ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני".

וכיון שמרד שמשון בבוראו (ולקח אשה מבנות פלשתים) על ידי עיניו, לכך נענש לבסוף שנקרו פלשתים את עיניו וכמבואר להלן. ואף על גב דכתיב אחר כך "ואביו ואמו לא ידעו כי מד' היא כי תואנה הוא מבקש מפלשתים" ופי' שהקב"ה גרם לו זאת שיחשוב באותה אשה כדי שעל ידי זה ימצא עליה להתגרות בפלשתים ולהרוג בהם, מכל מקום הוא נחשב אצלו כמרידה, מאחר שהלך אחר ישרות עיניו⁽⁷⁾.

ג. ציאר בהרש"א, דמשמע בפסוק כי צמקום שהיה בין שני מקומות הללו החל רוח ד' לפעמו, ולא פירש הכחוב צמה החל רוח ד', על כן פירשו חז"ל שצין אותן שני הרים היה רוח ד' החל בו דרך גבורה, שהיה מקרז לאותן צ' הרים למקום שצין שיהיה, ושם היה טוחמן, ע"ש.

ד. ציאר בהרש"א שהוא ע"ד אומנם ז"ל (ממות 77 י): צדקן שאלם רוצה לייך בה מוליכין אותו. וראוי להעמיק כאן לשון הרד"ק (שפטים יג, ד) ז"ל, "ויש למתנה, היאך מי

גליון קנין תורה

ויסעם עם הבריה ודהיינו שעקם ממקום עם הבריהם) וישם על כתפיו ויעלם אל ראש ההר אשר על פני הברון".

ויליף מזה **רבי שמעון החסיד**, דמקום בין כתפיו של שמשון היה רחב ששים אמה, דהא כתיב שנשא דלתות שער העיר על כתפיו וליכא למימר שהניה רק מקצתם על כתפיו והשאר יצא מווצה לו כנושא קורה ארך על כתפיו, דאם כן מאי אשמעינן קרא שנשאם על שני כתפיו, אלא על כרחך שהיו כולם מונחים בין שני כתפיו; מהרש"א, ומסורת בידינו שאין דלתות של עזה פחותות מששים אמה.

❖ **נשואי דלילה:** "ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה". ויעלו אליה שרי פלשתים ויאמרו לה, שתפתה אותו עד שיוגלה לה במה גדול כוחו כל כך, ובמה יותש כוחו כדי שיוכלו לאסרו ולענותו ביסורים והכבידו לה בשכרה אלף אנשים ומאה כסף.

שאלה דלילה אל שמשון במה כוחו גדול, ומתחילה התל בה שלש פעמים ואמר לה תשובות שלא היו נכונים. אבל ויהי אחר כך "כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו [פי' דחקתו] ותקצר נפשו למות", ומבאר **רבי יצחק דבי ר'** אמי שהיתה שוממת עצמה מתחתיו בגמר ביאה, אז הגיד לה שמשון את כל מצפון לבו. ויאמר לה שבוה כוחו גדול, כי "מורה [פי' תערו] לא עלה על ראשי כי נזיר אלקים אני מבטן אמי", אבל אם אתגלה אז יסור ממני כוחי הרב, ואחלה, והייתי ככל האדם.

כששמעה דבריו אלו, "ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו" והבינה שהפעם הגיד לה האמת. ומבאר הגמרא בשני דרכים איך ידעה שאינו משקר: **א.** ר' חנין אמר בשם **רב**, דניכרין דברי אמת ודברי אמת מתקבלין ומיושבין ודבורים על אופניהם, וכיון שראתה ששערו גדול ולא היה שותה יין, הבינה שהדברים האחרונים שאמר לה שבדבר הזה היה כוחו גדול, אמת הן. **ב.** **אביי** אמר, שידעה בו באותו צדיק שאינו מוציא שם שמים לבטלה, וכיון שאמר 'נזיר אלקים אני', אמרה השתא ודאי אמת קאמר.

הלכה דלילה ותישנהו, ותקרא לשלוחם של שרי פלשתים, ותגלה את שבע מחלפות ראשו, ומיד "ויסר כוחו מעליו". אז עוררה אותו משנתו ותאמר לו שהפלשתים באו להורגו, וחשב שמשון שיצא לקראת הפלשתים להראות להם גבורותיו וכמו שעשה בפעמים הקודמים, אבל "והוא לא ידע כי ד' סר מעליו".

– אמר **רבי**, אלמלא נקרא שמה דלילה, היתה ראויה שתקרא 'דלילה', מפני שדילדלה את כוחו כדכתיב "ותחל לענותו [ובגלוח השער] ויסר כוחו מעליו", וכן דילדלה את לבו כדכתיב "ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו", וגם דילדלה את מעשיו, שנסתלק ממנו שכינה, כדכתיב "והוא לא ידע כי ד' סר מעליו".

❖ **בבית האסורים:** כיון שיצא שמשון ללחום עם הפלשתים, "ויאחזהו פלשתים וינקרו את עיניו וכמבואר לעיל דכיון שהתחיל למרוד בכורא עיי עיניו, לכך נקרו הפלשתים את עיניו, ויורידו אותו עזתה וכמבואר לעיל

כששמעו הפלשתים כי שמשון עשה זאת לשם נקמה על מה שעשה לו אבי אשתו, רצו להנקם מאשתו ומאבי אשתו, וישרפו אותה ואת אביה באש. אבל שמשון מצא בזה הזדמנות חדשה על מה לינקם בפלשתים ובאמתלא שהרגו את אשתו ואת אביה, ויך בהם מכה גדולה.

❖ **מעשה של לחי החמור:** כיון שהכה בפלשתים מכה גדולה, רצו הפלשתים להנקם בו, ובאו במחנה גדולה וארבו עליו. והנה מוצא שמשון בדרך 'לחי' טריה של חמור ולחי היא אחת מעצמות הראש, והיתה עוד טריה ולחיה, ושרתה עליו רוח גבורה, ויקח את הלחי ויך בה אלף איש ממחנה פלשתים.

אחר כך נעשה צמא מאד למים, והתפלל אל ד' שיעשה לו נם ולא ימות בצמא, וישמע ד' את תפלתו, **"ויבקע אלקים את המכתש אשר בלחי [פי' גומא שהשן יושבת בה שעשויה כעין מכתשת] ויצאו ממנו מים וישת ותשב רוחו ויחי"**. ואמר על זה **רבי יצחק דבי רבי אמי**, דכיון שנתאזה שמשון לדבר טמא ודהיינו לישא בת אל נכרה, לכך נתלו חיוו בדבר טמא, דהיינו לחי החמור, כי אלמלא אותו לחי היה מת בצמא.

❖ **זונה של עזה:** לאחר כמה שנים הלך שמשון אל עיר עזה, "וירא שם אשה זונה ויבוא אליה".

ואמר על זה **רבי**, דכיון שהיה תחלת קלקולו בעזה, לכך לבסוף לקח בעזה, כדכתיב "ויאחזהו פלשתים וינקרו את עיניו ויורידו אותו עזתה ויאסרוהו בנחשתים" [עיי' לקמן]. ואף שכבר לקח אשה מזנות פלשתים בעיר תמנת כנ"ל, מכל מקום אותו מעשה לא נחשב קלקול כולי האי, שהרי לקחה לו לאשה ואחר שנתגירה [ולא בא עליה בזנות, מה שאין כן זו של עזה שבא עליה דרך זנות, הוא נחשב תחלת קלקולו, ולכך לקח בעזה⁽⁷⁾].

כששמעו אנשי עזה שנכנס שמשון באחד מבתי העיר, סבבו בכל העיר במשך הלילה וכי לא ידעו לאיזה בית נכנס, וכן ארבו לו בשער העיר באומרם שימתינו שם עד אור הבוקר כשיבוא לצאת דרך השער ואז יהרגו אותו.

"וישכב שמשון [בבית הזונה] עד חצי הלילה, ויקם בחצי הלילה" והלך אל שער העיר, וכשמוצא דלתות השער נעולות "ויאחזו בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות [הם העמודים מצדי הפתח מזה ומזה]

7. א. אמנם גם צוה לא היה איסור תורה, לפי דעת ר' שמעון צמס' עבודה זרה (דף טו:) וכן נקט הרמב"ם (פי"ג מהל' איסורי בי"ד) דלא אסרה תורה לנוא על אחד משאר האומות אלא דרך חמנות ואיסות כדכתיב 'לא תחמתן צס', מה שאין כן דרך זנות אינו אסור אלא מדרבנן. ומכל מקום נחשב מעשה זה כקלקול יותר ממה שנשא אשה של חממת, כי אותה אשה התגירה כמבואר לעיל (הערה ד') צמס הרמב"ם ושאר מפרשים, ולא היה איסור כלל צנישויה, משא"כ הכל' הי' עכ"פ איסור לרבנן שצא על נכרית דרך זנות (פי' מהרש"א).

קנין תורה גליון

דכיון שהיה תחלת קלקולו בעיה לכך לקח בעוהו, ויאסרוהו בנחשתים ובשלשאות
נחשתות ויהי טוהן (ברחים יד שהיא מלאכה כבודה וכוזיה) בבית האסורים.

ומבאר ר' יוחנן הא דכתיב ויהי טוהן בבית האסורים, שהוא
לשון עבירה (ונות), כדכתיב "תטחן לאחר אשתי" (שפירושו שאמר איוב
על עצמו, שאם הוא אמת שנתפתה הוא אל אשה אחרת, תבעל גם אשתו לאנשים אחרים).
ואתא קרא לאשמעינן, שכל אחד ואחד הביא את אשתו אל
שמושו לבית האסורים, כדי שתתעבר הימנו.

ואמר רב פפא, דהיינו דאמרי אינשי שראוי להביא לפני כל
אדם מה שהוא רגיל בו, כגון לפני שותי יין מביאין יין, ולפני עובד
אדמה וחופר בגנות שרגיל לאכול ירק, מביאין לו סל מלא ירק וכך
שמושו כיון שהיה רגיל בנשים פלשתים, גרם שיביאו לו כמה נשים נוספות.

– בדרך אגב דרש ר' יוחנן על הפסוק הנ"ל ושאר איוב "תטחן
לאחר אשתי ועליה יכרעון אחריו" ועי' לעיל, דמכאן מוכח דכל
אדם שמוזנה, סופו שתהא אשתו מוזנת עליו. והיינו דאמרי
אינשי, שאם הבעל הוא מצוי אצל הדלועים, אז גם אשתו ודאי
נמצאת אצל הדלועים (כלומר כמה שהוא עוסק גם אשתו עסקה).

◊ נקמה האחרונה בפלשתים: שרי הפלשתים התאספו לזכוח
זבח גדול לעבודה זרה שלהם על שנמסר שמושו בידם, והביאו
את שמושו שיצחק לפניהם, והעמידו אותו בין העמודים אשר
הבית נכון עליהם, והבית היה מלא אנשים ונשים מכל שרי
הפלשתים, וגם על הגג היו עומדים כשלשת אלפים איש ואשה,
וכולן היו רואים בשחוק שמושו.

ביקש שמושו מהנער שהחזיק בידו, שיניח אותו, כדי שיוכל
להשען על העמודים. ויקרא שמושו אל ד' ויאמר, ד' אלקים,
זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקם אחת משתי עיני
מפלשתים" (ושביקש שיוכל לינקם אך הפעם בפלשתים ויהיה זה שכרו על אחת מעיניו
שנקרו הפלשתים, ושכר עין האחרת שנקרו יקבל לעולם הבא).

ומבאר רב מה שאמר שמושו 'זכרני נא', שאמר שמושו לפני
הקב"ה, רבוננו של עולם, זכור לי עשרים ושתים שנה ששפמתי
את ישראל, ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום.
והרבנותא בזה, שהיה שמושו היגר בשתי רגליו ויהי הולך עם מקלו,
דאמר ר' יוחנן, בלעם היה היגר ברגלו אחת שנאמר "וילך שפי",
ושמושו היה היגר בשתי רגליו שנאמר "שפיפון עלי אורח", ומכל
מקום לא השתמש שמושו עם אחרים שיוליכו את מקלו ממקום
למקום.

כיון שגמר שמושו תפלתו, חזר אליו גבורתו, ואחז העמודים
וסמך ידו עליהם אחד בימינו ואחד בשמאלו, ויאמר 'תמות נפשי
עם פלשתים', והמה העמודים בידיו, ויפול הבית על כל השרים
ועל כל העם אשר בו, והיה מספר המתים אשר המית במותו,
הרבה יותר מאשר המית בחייו.

◊ גדולתו של שמושו: אמר ר' יוחנן, דבזמן ששפט שמושו
את ישראל, היה דן אותם במשפט וצדק כמו אביהם שבשמים,
שנאמר "דן רומזו לשמושו שהוא משפט דן ידיו עמו כאחד שבמי ישראל",
כלומר כיחידו של עולם.

ועוד אמר ר' יוחנן, שהשם 'שמושו' הוא מעין שמו של
הקב"ה, כדכתיב "כי שמש ומגן ד' אלקים". ובא לרמז, מה הקב"ה
מגין על כל העולם כולו, אף שמושו הגין בדורו על ישראל.

מעין דוגמא של מעלה

המשה אנשים נבראו מעין דוגמא של מעלה ושנשנתו מן התחתונים
כאיה ענין מסויים לתפארתו, ולבסוף לקו דוקא באותו דבר^(א):

(א) שמושו נברא ככה נפלא מעין דוגמא של מעלה, ולבסוף
לקח בכוחו, כדכתיב "ויסר כוחו מעליו". (ב) שאול נשתנה משאר
אנשים בצוארו ושהיה גבוה מכל העם משכמו ולמעלהו, ולקח בצוארו,
דכתיב "ויקה שאול את החרב ויפול עליה" ובמקום שהורגין בהרב, דהיינו
בצוארו. (ג) אבשלום נברא בשערות נאים ביותר, ולבסוף לקח בהן
כמבואר לקמן. (ד) צדקיהו נשתנו עיניו לשבח^(ב), ולקח בהן,
דכתיב "ואת עיני צדקיהו עורר". (ה) אסא נשתנו רגליו לשבח,
ולקח בהן, דכתיב "רק לעת זקנתו חלה את רגליו", ואמר רב
יהודה בשם רב, שאהותו חולי הנקרא פדגרא.

וביאר רב נחמן למר זוטרא בנו, דחולי הנקרא פדגרא מורגש
לאדם כהרגשת מחט הנתחב בתוך בשר החי. ומבאר הגמרא
בשלש דרכים מנא ידע רב נחמן דבר זה: (א) הוא בעצמו חלה
פעם במחלה זו, (ב) שמע כן מרבו, (ג) ידע ברוח הקודש, כדכתיב
"סוד ד' ליראיו ובריתו להודיעם".

ומבאר רבא למה נענש המלך אסא בחולי זה, מפני שעשה
אנרגיא בתלמודי חכמים (דהיינו שהכריחם לסייע בעבודת המלך), דכתיב
"והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי" וכל רבות תלמודי חכמים;
מהרש"א. והא דכתיב 'אין נקי', ביאר רב יהודה בשם רב שלא היה
שום אדם פטור מעבודת המלך, ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופה
הוכרחו להשתעבד למלך.

מעשה יהודה עם תמר

◊ תמר היתה בלתי של יהודה, וכשמתו עליה ער ואונן בני
יהודה, חזרה אל בית אביה. לאחר זמן שמעה שיהודה עולה אל

1. ללמדך דלעולם לא יתגלה אדם כמה שרואה בו את ענמו משונה יתר על בני
אדם, וכל שכן בשלמות שאינם הנלמה אמיתית אלא הנלמה מדומית, כשלמות העושר
ושלמות הגוף, אבל כל עוד שיוסף זהם שלמות יוסף זהם ענוה וספק להיות הנורה
יתברך נעבד זהם (מא"י).

2. כתב רש"י שאינו יודע מנלן שנשתנו עיני צדקיהו לשבח, וכן להלן צאסא צרגליו,
אלא שכן שמע מלך דכרייתא מפי רבו, ועיין מהרש"א.

גליון קנין תורה

שכסתה פניה בבית המיה (ולא ראה אותה יהודה כל הימים שגדלה בביתו, לפיכך לא הכיר בה עכשיו).

וכן אמר רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן, דכל כלה שהיא צנועה בבית המיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים, וראיה מתמר, שהיתה צנועה בבית המיה כנ"ל, ויצאו ממנה מלכים ונביאים. מלכים, היינו דוד המלך וצאצאיו; נביאים, דכתיב "חזון ישעיהו בן אמוץ", ואמר רבי לוי בדבר זה מסורת בידינו מאבותינו דאמוץ (ואינו של ישעיהו הנביא) ואמצייה היו אחים, והלא אמצייה היה מלך יהודה ומזרע בית דוד, ונמצא שגם אמוץ אחיו ובנו ישעיה הנביא היו מזרע דוד שהוא מזרעה של תמר.

✦ אחר שלשה חדשים מזמן שבא עליה יהודה, הוגד ליהודה שזנתה תמר ונתעברה, ואמר יהודה שיוציאה לישראל ושהיתה יוקרה לביים ואסרה לאיש אחר. וכתיב אחר כך, "היא מוצאת והיא שלחה אל המיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה, ותאמר הכר נא למי החתמת והפתלים והמטה האלה".

והא דכתיב "היא מוצאת" דמשמע לשון מציאה, ולא כתב "היא מיתוצאת" דהוי משמע לשון הוצאה בעל כרחו, בא לרמוז דלאחר שנמצאו סימניה (דהיינו חותמו ופתלים ומטהו של יהודה שהיו לה לסימן שהרתה לו ולא לזנונים), בא מלאך סמאל (שהוא שר של אדום) וריחקן כדי שתשרף (ולא יצא דוד ממנה, כי דוד עתיד להכות את אדום בגיא מלח, ושוב בא מלאך גבריאל וחזר וקירבן אליה ולכך כתיב לשון 'מציאה', כי תמר מצאה סימניה שמתחלה נאבדו ממנה).

– ודבר זה מרומז בפסוק "למנצה על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם", כדאמר ר' יוחנן דתיבות 'יונת אלם רחוקים' רומז לתמר, דמשעה שנתרחקו סימניה נעשתה כמו יונה אילמת (שלא היה לה במה להוכיח כי באמת לא הטאה), ומסיים הפסוק 'לדוד מכתם', כלומר דאירינג בתמר שהיתה ראויה ועומדת לצאת ממנה דוד. ומה שנקרא דוד המלך בשם 'מכתם', מפרש הגמרא בשלש דרכים: (א) שהיה דוד מך (דהיינו עניו) ותם (פי' תמים בדרכיו). (ב) שהיתה מכתו של דוד תמה, כלומר מקום מילה שהוא ראוי למכה היה תם ושלם שלא הוצרך לחסרו, מפני שנולד כשהוא מהול. (ג) 'מכתם' נוטריקון 'תמה מכותו', כלומר דמות ענותנותו היתה תמה מתחילתו ועד סופו ולא נשתנית, דכשם שבקטנותו (קודם שנעשה מלך) הקמין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה, כך בגדלותו (כשנעשה מלך) הקמין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה.

ומה ששלחה תמר לאמר ליהודה 'לאיש אשר אלה לו' וגו', ולא שלחה לומר לו בהדיא 'ממך אני הרה והרי סימניך שלך', היינו מעמא כדי שלא לביישו ולפיכך שלחה לו הסימנין ולא אמרה להדיא שהן שלו, והשבה בדעתה שאם יודה ויגלה הוא עצמו את הדבר הרי טוב, ואם לאו תשרף ולא תגלה היא את הדבר. ומכאן ילפינן דנח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילכין פני חבירו ברבים.

תמנת לגוז צאנו (והיתה מתאהה להעמיד ממנו בנים) "ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף ותשב בפתח עינים אשר על דרך תמנתה". ומבאר בגמרא בשלשה דרכים הכוונה בתיבות 'ותשב בפתח עינים':

(א) ר' אלכסנדר, הלכה וישבה בפתח אהלו של אברהם אבינו, מאחר שהיו עיניהם של כל עוברי דרכים פתוחות אל פתח זה וכי המקום היה חביב עליהם, מאחר שהיו רגילין להתקבל שם וללון. (ב) רב חנין בשם רב, מקום הוא ששמו 'עינים', כמו שמצינו בפסוק "פתוח והעינים", וישבה תמר בפתח העיר. (ג) רבי שמואל בר נחמני, הפסוק מרמז דכשתבעה יהודה לבוא עליה, נתנה עינים לדבריה ולינתן לו פתח היתר לבוא עליה ואין עבירה בדבר, ששאלה יהודה שמוא נכרית היא ונאסרה עליו דכתיב לא תתחן בס', והשיבה לו שהיא גיורת. שאלה יהודה שמוא אשת איש היא, השיבה לו שהיא פנויה. שאלה יהודה שמוא קיבל אביה קידושין עבורה (ונמצא שהיא סבורה שהיא פנויה אבל באמת אשת איש היא), השיבה לו שנתיתמה מאביה בעודה קטנה (ודוקא אב יכול לקבל קידושין עבור בתו, דכתיב 'את בתי נתתי לאיש הזה, משא"כ אם ואחים אינן יכולין לקבל קידושין בעבורה^(ח)). שאלה יהודה שמוא טמאה היא (וממאת נדה), השיבה לו שהיא טהורה עכשיו (ודוקא אחר שנתנה עינים לדבריה שמתרת לו, אז בא יהודה עליה).

– אגב שהוזכר אהלו של אברהם, מבאר הגמרא בשני דרכים הא דכתיב אצל אברהם "ויטע אשל בכאר שבע ויקרא שם בשם ד' א-ל עולם": (א) עשה אברהם פרדס ונטע בו כל מיני מגדים ולהנות עוברים ושבים, ולפי"ז אתי שפיר הלשון 'ויטע אשל', שהוא לשון אילן, ע"י מחרש"א. (ב) עשה אברהם פונדק ללון שם אורחים ולפי"ז צריך לפרש תיבת 'אשל' שהוא נוטריקון אכילה ש'תיה לזיה, שהיה מאכילן ומשקן ואחר כך מלווה אותן, ויתפרש תיבת 'ויטע' על דרך הפסוק "ויטע אהלי אפדנו" (פי' שהעמיד אהלי ארמונו, הרי מצינו לשון 'נטיעה' אצל אהלים).

והא דכתיב "ויקרא שם בשם ד' א-ל עולם", מפרש ריש לקיש שאין לומר 'ויקרא' והוי משמעו שקרא אברהם בעצמו בשם ד' אלא 'ויקרא', כלומר שלמד לבריות שהיו עוברים ושבים אצלו שיהיו קוראים בשם ד' א-ל עולם. כיצד, לאחר שאכלו ושתו משלו, היו עומדין לברכו לאברהם, והוא אומר להם, זכי משלי אכלתם, משל אלקי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם.

✦ "ויראה יהודה (ולתמר) ויחשבה לזונה כי כסתה פניה", משמע דכיון שכסתה פניה חשבה לזונה, וקשה דהסברא היא להיפך, דכיון שפנים לא הוי דרך זנות אלא דרך צניעות. ומתריץ רבי אלעזר, שהפסוק בא לבאר איך לא הכירה יהודה, ומתריץ משום

ח. ומוסיף רש"י, דזוה מתיישב למה לא היטה חסורה ליהודה משום כלמו, שהי היטה נשואה תמלה לער ואונן בניו. אבל מאחר שמת אציה בקטנותה, ורק אמה ואחיה השיאה לער ואונן, נמצא שאין צניעותן אלו כלום לאסור עליו משום כלמו.

גליון קנין תורה

והנה מרד אבשלום בדוד אביו, ונתקבץ עם רב מבני ישראל והמליכו את אבשלום, והוכרח דוד לברוח עם עבדיו מביתו בירושלים, ויעזוב את עשר נשים פלגשיו לשמור את הבית. ביתניים הגיע אבשלום וכל העם אשר אתו לירושלים, והלך אל בית אביו, ויבא אל עשר פלגשי אביו לעיני כל ישראל.

לבסוף יצאו חיילי דוד ללחום באבשלום והעם אשר אתו, והרגו כמה אלפים מאנשי אבשלום. באמצע המלחמה הקרה ד' אבשלום לפני עבדי דוד כשהוא רוכב על פרד ואנשי חיליו לא היו עמו, וכשביקש אבשלום לברוח מפני עבדי דוד רכב במרוצה תחת אלה גדולה (מין אילן) אבל שערותיו הארוכות נאחזו בענפי האלה, והפרד עבר מתחתיו, ונשאר אבשלום תלוי בשערותיו מן העץ בין השמים ובין הארץ. ביקש אבשלום להציל עצמו ולקח את הרבו כדי לחתוך את שעריו שהיו מסוככים בהעץ, אבל באותה שעה נבקע שאל מתחתיו וראה גיהנם פתוחה לפניו ואם היה חותך את שערותיו היה נופל בגיהנם, ואז נגש אליו שר צבא יואב ותקע בלבו שלשה שרביטים (ועדיין לא מת אבשלום), אחר כך הסיבוחו עשרה נערים של יואב ותחבו בו כל איש את חניתו, וגם התכו את ראשו והרגוהו וזה היה כנגד מה שצוה להם דוד המלך, שיכניעו את המרידה, אבל לא יהרגו את אבשלום.

כששמע דוד אודות מיתת אבשלום נתעצב מאד, וירגז ויעל על עלית השער ויבך, ובשעת הליכתו אמר "בני אבשלום, בני בני אבשלום, מי יתן מותי אני תחתיד, אבשלום בני בני, ושוב עמך וכסה את פניו ויזעק בקול גדול "בני אבשלום, אבשלום בני בני, נמצא שאמר 'בני' על אבשלום שמונה פעמים. ומבאר הגמרא, דעל ידי שבעה פעמים שקרא עליו 'בני' העלהו משבעה מדורי גיהנם, ובמעם 'בני' השמינית נחלקו אמוראי, יש אומרים שעל ידי זה נתקרב ראשו של אבשלום לצד גופו (שהיה ראשו מושך רחוק מגופו ועייז קירבו), ויש אומרים שעל ידי זה הביאו לעולם הבא.

ומבואר במתניתין כי בשלשה דברים נענש אבשלום מדה כנגד מדה: (א) לפי שנתגאה בשערו, לפיכך נתלה בשערו. (ב) לפי שבא על עשר פלגשי אביו, לפיכך נתנו בו ונערי יואב עשר חניתות. (ג) לפי שגנב שלש לבבות; דהיינו לב אביו ולב בית דין ולב ישראל, לפיכך נתקעו בו שלשה שרביטים בלבו.

דף י"א

אחר המלחמה קברו את אבשלום תחת מצבה אשר בנה בחייו, דכתיב "ואבשלום לקח ויצב לו בחייו את מצבת אשר בעמק המלך, כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי, ויקרא למצבת על שמו ויקרא לה יד אבשלום עד היום הזה".

ומבאר ריש לקיש הא דכתיב "ואבשלום לקח" ודהוי מצי למיכתב "ואבשלום הציב לו בחייו וגו'", כלומר שלקח אבשלום מקח רע לעצמו וכמה שמרד באביו, מהרש"א. והא דכתיב "ויצב לו בחייו את מצבת אשר

והא דכתיב 'ותאמר הכר נא למי החותמת' וגו', נענש בזה יהודה מדה כנגד מדה, דכיון שגרם צער ליעקב אביו כשבישר לו על מיתת יוסף באומרו 'הכר נא הכתונת בנך היא אם לא', לכך בישרוהו גם כן בלשון זה 'הכר נא למי החותמת' וגו'. ומה שאמרה תמר בלשון בקשה "הכר נא", היתה כוונתה לומר, 'בבקשה ממך הכר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני'.

❖ "ויכר יהודה" ואת הסימנים ששלחה אליו ויאמר צדקה ממני" וכלומר הצדק עמה, ממני היא מעוברתה, וקשה, מהיכן ידע יהודה שבאמת נתעברה ממנו ושמה אף אחרים באו עליה. ומתריץ הגמרא, דיהודה באמת רק הודה ואמר 'צדקה', כלומר שהצדק עמה שאלו הן הסימנים שמוסר לה ואכל לא אמר 'ממני', דבאמת לא ידע אם מעוברת היא ממנו או מאיש אחר, והא דכתיב 'ממני', לאו הוא אמרה אלא בת קול, שיצאה בת קול ואמרה 'ממני' – יצאו כבושים' וכלומר שזהו מדברים הכבושים ועלומים שנגזרו מלפני, שהמלכים יצאו מתמר דוקא, וכיון דבעינן נמי שיצאו מיהודה, דכתיב גור אריה יהודה, לכך הוכרח שיבא עליה יהודה ותתעבר ממנו.

ומבואר בגמרא שני דברים שקיבל יהודה בשכר הודאתו ברבים: (א) אמר רבי שמעון חסידא, דיוסף הצדיק שקידש שם שמים בסתר ובמעשה של אשת פוטיפר, זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה, דכתיב 'עדות ביהוסף שמו' והרי נתוסף את ד' משם הוי"ה לשם יוסף, אבל יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא שהודה ברבים שנתעברה תמר ממנו, זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה וכי השם יהוד"ה כולל בתוכו כל ד' אותיות של שם הוי"ה. (ב) כיון שהודה ואמר צדקה ממני, יצתה בת קול ואמרה, 'אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור, חייך, שאני מציל בזכותך שלשה מבניך מן האור', והיינו הנניא מישאל ועזריה ושהשליכם נבוכדנצר מלך בבל לתוך כבשן האש על שלא השתחוו לפסל, והיו מהלכים בתוך האש ולא ניווקו.

❖ הפסוק מסיים "ולא יסף עוד לדעתה", ומבאר רב שמואל בר נחמני, שאין לפרש תיבת 'יסף' מלשון הוספה וכלומר שלא הוסף עוד לבוא עליה, אלא להיפך, מלשון סוף והפסק, דכיון שידע בה שהיא צדקת ולשם שמים נתכוונה, שוב לא פסק ממנה. וכלשון זה מצינו בקרא אצל מתן תורה 'קול גדול ולא יסף' (פירש רש"י שם בשם התרגום, 'ולא פסק, כי קולו חזק וקיים לעולם').

מעשה דאבשלום

אבשלום היה איש נאה מאד, כדכתיב שלא היה איש יפה בכל ישראל שהיה ראוי להילול כמו אבשלום. וכיון שהיה אבשלום נזיר עולם, לא היה מנגלה את שעריו אלא פעם אחת לי"ב חודש ודמחמת אורך וכבוד השערות מותר אז לגלחן, וכשהיה מנגלה את שעריו, היו שערותיו כבדים ביותר, ועלה משקלם כפי משקל מאתים שקלים באבן המלך, והיינו אבן שאנשי מבריא ואנשי צפורי שוקלים בה. ומזה אנו רואים שהיה אבשלום רגיל להתגאות בשעריו.

קנין תורה גליון

אלא אף בכל הצדיקים מתעסק בהם הקב"ה לאחר פטירתם, שנאמר "והלך לפניך צדקך כבוד ד' יאספך".

♦ בדרך אגב מבאר רבי יצחק פסוק הנ"ל ודכתיב אצל מרים "ותצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו", שהפסוק כולו נאמר על שם השכינה ולרמוז שהשכינה כביכול היא בגלות עם ישראל, ובתחלת גאולתן היתה השכינה נצבת שם עם מרים; עיי' מהרש"א.

ומבאר הגמרא היכן מצינו כל תיבה הנזכר בפסוק זה לענין השכינה: "ותצב", דכתיב 'זיבוא ד' ויתיצב' וגו'. "אחותו", דכתיב 'אמור להכמה אחותי את' ותיבת 'להכמה' רומז להקב"ה שהחכמה היא ממנו שנאמר 'כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה'. "מרחוק", דכתיב 'מרחוק ד' נראה לי'. "לדעה", דכתיב 'כי א-ל דעות ד'. "מה", דכתיב 'מה ד' אלקיך שואל מעמך'. "יעשה", דכתיב 'כי לא יעשה ד' אלקים דבר'. "לו", דכתיב 'זיקרא לו ד' שלום'.

עניני גלות מצרים

♦ "ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף": נחלקו רב ושמואל בפירוש 'מלך חדש'; חד אמר חדש ממש, דבאמת לא ידע את יוסף. ואידך לא ניהא ליה לפרש חדש ממש, דאם כן הוה ליה למיכתב זימת מלך מצרים וימלוך אחר תחתיו, לכך מפרש שהיה אותו מלך שהיה בזמנו של יוסף, אלא שעכשיו נתחדשו גזירותיו, ועשה עצמו כאילו לא ידע את יוסף.

♦ "ויאמר ופרעה אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, הבה נתחכמה לו" וגו': וכיון שהתחיל פרעה בעצה תחילה איך להתחכם נגד ישראל, לפיכך נענש מדה כנגד מדה ולקח תחלה וכשהביא הקב"ה מכה על המצרים לקח פרעה תחלה, כמו שמוצינו אצל מכת צפרדע שהתרה משה אל פרעה "ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים".

♦ "הבה נתחכמה לו פן ירכה": לפי פשוטו קאי על בני ישראל שנזכרו בפסוק שלפניו, אבל לפי"ז הו"ל למיכתב 'הבה נתחכמה להם'. לכך מפרש ר' חמא בר חנינא, שאמר פרעה 'בואו ונחכם למושיעין של ישראל, כי ידע פרעה מדרכיו של הקב"ה שמדד לדור המבול ולאנשי סדום מדה כנגד מדה, לכך אמר הבה ונתחכם לדון את ישראל באופן שלא יוכל מושיעין לדון אותנו.

והמשיך פרעה, 'האם נדונם באש, הא מצינו שהקב"ה דן באש, דכתיב 'כי הנה ד' באש יבוא', וכתיב 'כי באש ד' נשפט' ואיכא למיחש שיחזור וידון את המצרים באש. ואם כהרב, הא גם בזה דן הקב"ה, דכתיב 'ובחרבו את כל בשר'. אלא נדונם במים, שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם, שנאמר 'כי מי נח זאת לי' ומילא לא יוכל לדון אותנו במים מדה כנגד מדה. אמנם מעה פרעה באחד מהני תרתי; (א) דוקא על כל העולם כולו נשבע הקב"ה שלא להביא עוד מבול, אבל על אומה אחת הוא מביא, (ב) לא נשבע

בעמק המלך", מבאר ר' חנינא בר פפא, כי במה שמרד אבשלום באביו, הציב בזה אותה עצה עמוקה של מלכו של עולם ומלשון הפסוק 'לעולם ד' דברך נצב בשמים', שכבר גזר הקב"ה על דוד ואחר מעשה של בת שבע שיהיה לו בן שימרוד בו, כדכתיב "כה אמר ד' הנני מקים עליך רעה מוביתך" וגו' ואמנם הא דכתיב כפיפא דקרא "זיקרא למצבת על שמו" וגו', כבר מייירי כפשוטו ממצבה שהציב אבשלום לעשות לעצמו זכרון.

- כעין מה שפירש ר' חנינא בר פפא הפסוק 'בעמק המלך' דהיינו בעצה עמוקה של מלכו של עולם, פירש גם כן הא דכתיב ואצל יוסף כששלחו יעקב לילך אל אחיו "וישלחהו בעמק חברון", כלומר בעצה עמוקה של אותו צדיק (ואברהם) שקבור בחברון, שהבטיח הקב"ה לאברהם כברית בין הבתרים "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" וגו' ושלחהו זה ששלח יעקב את יוסף לאחיו, היה תחילת סיבת ירידת ישראל למצרים וקיום הכמתו של הקב"ה לאברהם.

♦ הובא לעיל דאבשלום בנה מצבה בחייו "כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי", וקשה, דהא כתיב "ויולדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת". ומתריץ הגמרא שני תירוצים:

(א) רב יצחק בר אבדימי מתריץ, דאף שהיו לו בנים, לא היה לו בן שהוא הגון למלכות ולזה בנה לו מצבה בחייו שיהיה לו להזכרת שם, כי בניו אינם הגונים למלכות שזכר שמו על ידם. (ב) רב חסדא מתריץ, דעל כרחך מתו כל בניו בחייו, דגמירי שכל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו, ומצינו באבשלום ששרף תבואתו של יואב, דכתיב "ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי, ולו שם שעורים, לכו והציתוהו באש, ויציתו עבדי אבשלום את החלקה באש".

מדה טובה מרובה ממדת פורעניות

כמו דאמרינן לענין מדת פורעניות, דבמדה שאדם מודד מודדין לו, הוא הדין במדה טובה אמרינן כן. ועוד, דבמדה רעה אין מודדין לאדם אלא באותה מדה שחטא, אבל מדה טובה מרובה ממדת פורעניות, שמושתלם יותר ממה שעשה.

וכן מצינו במרים הנביאה, דבשכר שהמתינה למשה שעה אחת, כדכתיב ואחר שנתנה אותו אמו בתיבה בתוך הסוף "ותצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו, נתעכבו כל ישראל בעבורה שבעה ימים במדבר וכשנענשה בצרעת על שדיברה לשון הרע כמשה, המתינו כל ישראל 4 ימים עד שנתרפאה מצרעתה, דכתיב "והעם לא נסע עד האסף מרים".

וכן מצינו ביוסף שהיה גדול מכל אחיו וכוונתו מלך ונתעסק בקבורת אביו, כדכתיב "ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו עמו רכב גם פרשים", ובשכר זה זכה שגם קבורתו נעשה על ידי גדול, דהיינו משה רבינו שאין בישראל גדול ממנו, כדכתיב "זיקח משה את עצמות יוסף עמו". ובשכר שהתעסק משה רבינו בקבורתו של יוסף, זכה שנתעסק בו המקום בקבורתו, כדכתיב "זיקבור אותו בגי". ולא על משה בלבד אמרו שהקב"ה התעסק בקבורתו,

קנין תורה גליון

בים. **וחד אמר** מלשון מסכן וענייתו, שהערים האלו גרמו עניות לבעליהן המצרים, כי מחמת אותה עבודה נמלו ישראל אחר כך כל רכושם של מצרים וכדכתיב 'וינצלו את מצרים'.

• **“ויבן ערי מסכנות לפרעה את פיתום ואת רעמסס”**: לפי פשוטו בנו שתי עיירות, ששם האחת פיתום ושם השנית רעמסס. אבל **רב ושמואל** סבירא להו שבנו רק עיר אחת, שהיה נקרא בין פיתום ובין רעמסס, ונחלקו רב ושמואל במעם שני שמות הללו; **חד אמר** שבאמת היתה שם העיר 'פיתום', אלא שקראו לה 'רעמסס' על שם שבכל פעם שהיו בונין קצת היה מתרוסס ונופל ויכשהו ובונין הוא חוזר ונופל. **וחד אמר** להיפך, שבאמת היתה שם העיר 'רעמסס', אלא שקראו לה 'פיתום' על שם שבכל פעם שהיו בונין קצת היה פי התהום בולעו.

• **“וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ”**: לפי פשוטו (שהפסוק מספר מה שאירע במצרים) הווי ליה למיכתב בלשון עבר כן רבו וכן פרצו. לכך מפרש **ריש לקיש**, כי רוח הקודש היתה מבשרתן לישראל (בשעה שהיו המצרים מענין אותן) ואומרת להמצרים שכל זה לא יועיל להם, כי כן ירבה ישראל תמיד וכן יפרוץ.

• **“ויקוצו מפני בני ישראל”**: מלשון קוצים, מלמד דכשהיו המצרים רואים את ישראל פרים ורבים, היה נמאסים בהם כל כך, עד שהיה דומה להם כאילו עיניהם וגופם הם מלאים קוצים.

• **“ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך”**: נחלקו תנאי בפירוש תיבת 'בפרך'; **רבי אלעזר** מפרש, שהמצרים משכו את ישראל לעבודה **כפה רך** (כלומר בדברים ובשכר, עד שהרגילום לעבודה), ו**רבי שמואל בר נחמני** מפרש **בפריכה**, שהעבידום המצרים בעבודה קשה המשברת את הגוף והמתנים.

• **“וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה”**, פירש **רבא**, שבתחילה התחילו לעבוד עמחם רק בחומר ובלבנים, ולבסוף הכריחום לכל עבודה בשדה.

• **את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך**, מדכתיב 'את כל עבודתם' (ולא 'את כל עבודתו') וליף רבי שמואל בר נחמני בשם **רבי יונתן דקאי** על עבודתם של איש ואשה, ולא שמעינן שכל אחד מהם (ובין אנשים ובין נשים) נשתעבדו בכל עבודתם של איש ואשה, כי נוסף על מלאכה המיוחדת לכל אחד, היו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים (עפ"י גירסת מהרש"א וביאורו, ע"ש). ולמסק הגמרא על סיום הפסוק 'אשר עבדו בהם בפרך', דאף מאן דמפרש לעיל על הפסוק 'ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך' דהיינו כפה רך, מודה הכא שהוא לשון פריכה (דהא כתיב 'וימררו וגו').

– אגב שהוזכר מלאכת אנשים ונשים, מביא הגמרא דרשת **רב עזירא** בענין מסירת נפשם של הנשים צדקניות במצרים עבור מצות פריה ורבייה, שבזכותם נגאלו ישראל ממצרים. כי

הקב"ה אלא שהוא אינו מביא עוד מבול לעולם, אבל יכול הוא לגרום (לאותם שרוצה להפרע מהם) שיבואו ויפלו בתוך המים, וכדכתיב (כשבאו המצרים אל הים) "ומצרים נסים לקראתו" (אלמא שלא הביא הקב"ה המים עליהם, אלא גרם שהם יסעו ויפלו לתוך הים).

ועל פי זה פירש רבי אלעזר מה שאמר יתרו ולאחר ששמע אודות קריעת ים סוף (כי בדבר אשר זדו עליהם), תיבת 'זדו' רומז על כישול בקדירה כדכתיב 'ויזד יעקב נזיד', ואמר יתרו בדרך משל, כי באותה קדירה שבישלו המצרים את ישראל, נתבשלו בה הם עצמם (פי' שנענשו באותו דבר שרצו לדון את ישראל).

– שלשה שרים ישבו אצל פרעה בשעה שאמר עצה זה של 'הבה נתחכמה לך'; בלעם, איוב, ויתרו. בלעם שיעץ לפרעה ולקיים מחשבתו כנגד ישראל, נהרג. ובמלחמת מדין. **איוב** ששתק ולא יעץ, אבל גם לא מיחה בעצת פרעה, נידון ביסורין. **יתרו** שברח מלפני פרעה, זכה שישבו מבני בניו (בין הסנהדרין של שבטים ואחד) בלשכת הגזית, שנאמר (בספר דברי הימים) שהיו ג' 'משפחות סופרים' שלמדו תורה אצל יעבץ ואדם גדול בתורה, "תרעתים, שמעתים, שוכתים", ומסיים הפסוק "המה קיינים הבאים מחמת אבי בית רכב", הרי שהיו מבני בניו של יתרו כדכתיב "ובני קיני הותן משה", וכיון שנקראו שלש משפחות אלו 'סופרים' אלמא שהיו יושבים בסנהדרין.

• **“פן ירבה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ”**: מדכתיב 'ועלה' משמע דקאי על ישראל, ובאמת הווי ליה למיכתב 'ועלינו מן הארץ'. אלא מפרש ר' **אבא בר כהנא**, שהוא כאדם שמוקלל את עצמו (כלומר שמדבר אודות דבר רעה שיכול לבוא על עצמו) אבל כיון שאינו רוצה להוציא מפיו דבר רעה על עצמו הרי הוא תולה קללתו בחבירו וכך תלה פרעה את קללת מצרים בישראל.

• **“וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם”**: לפי פשוטו דקאי על בני ישראל הווי ליה למיכתב 'וישימו עליהם שרי מסים למען ענותם בסבלותם', לכך פירשו בבית מדרשו של רבי אלעזר בר' שמעון, דקאי על פרעה, ללמד שהביאו המצרים מלבן וכמין דפוס שבו עושין הלבנים, שממלאין אותו מיט ומחליקין אותו והיא הלכנה ותלו אותו על צוארו של פרעה, ואז בכל פעם שהשתמט אחד מבני ישראל מלעבוד באומרו שהוא איסטנים, אמרו לו המצרים, כלום איסטנים אתה יותר מפרעה.

ולפי זה מפרש הגמרא הא דכתיב 'שרי מסים', מלשון שימה, כלומר שאותו מלבן שתלו על פרעה היה לישראל רידוי של השמה, להרגילן ולהשימן לעבודה. וכן הא דכתיב 'למען ענותו בסבלותם', רצה לומר, למען ענותו לפרעה, כדי לגרום לסבלותם של ישראל.

• **“ויבן ערי מסכנות לפרעה”**: נחלקו רב ושמואל למה נקראו ערי 'מסכנות'; **חד אמר** מלשון סכנה, שהערים האלו גרמו סכנה לבעליהן המצרים, כי מחמת אותה עבודה נענשו לבסוף ונמטעו

גליון קנין תורה

כברייטא כמאן דאמר אשה ובתה, דשפרה זו יוכבד, ונקראה שפרה מאחר שהיתה משפרת את הולד, אי נמי על שם שפרו ורבו ישראל בימיה. ופועה זו מרים, ונקראה פועה על שם שהיתה פועה לולד (פי' משעשעת אותו כדרך שמשחקים לתינוקות בדברים ערכים לשעשועו), אי נמי על שם שהיתה פועה (וצועקת) ברוח הקודש ואומרת 'עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל'.

• **"ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמיתן אותו ואם בת היא וחיה"**: מבואר בגמרא שני מעמדים למה נקרא משבר של אשה בשם 'אבנים'; (א) אמר ר' חנן, שחשש פרעה שמא יאחרו המילדות לבוא ובינתיים תמול האם את הולד ותחביאנו ותאמר להם נפל היה, לכך מסר להם סימן גדול כדי שידעו במכוון מתי הגיע זמן הלידה, כי בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצמננות כאבנים (ואז תמלוחו ותהרנהו) (ב) לכך נקרא אבנים, דמצינו לשון 'אבנים' גבי יוצר כלי חרס, דכתיב "וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים", ואשה דומה ליוצר, כי מה יוצר זה כשיושב ועוסק במלאכתו מחזיק ירך אחת מכאן וירך אחת מכאן וסדן (והיו עין עב שהיוצר יושב עליו) באמצע ומגלגל הבצים של חרס לעשותן בדפוס לפי גודל הכלי, אף אשה בשעה שכורעת לילד מחזקת ירך מכאן וירך מכאן והולד באמצע.

ומה שאמר להן פרעה 'אם בן הוא והמיתן אותו ואם בת היא וחיה', מבאר ר' חנן שגם בזה מסר להן פרעה סימן גדול כדי שיוכלו לידע מיד בשעת הלידה (בלא שום הגנחה) אם הוא בן או בת, דהבן יוצא כשפניו למטה (כדרך תשמישו), והבת יוצאה כשפניה למעלה (כדרך תשמישה).

• **"ותיראן המילדות את האלקים ולא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים ותחייין את הילדים"**: מוכתיב 'כאשר דיבר אליהן' ולא 'כאשר דיבר להן', מדייק רבי יוסי ברכי הניא דמלבד מה שצוה להן פרעה להרוג את הילדים, גם תבען לדבר עבירה וכי 'אליהן משמע על עסקי ביאה, מלשון יוצא אליהן, ולא נתבעו לו.

וכתב 'ותחייין את הילדים' (והיו מצי למיכתב רק 'אלא המיתו הילדים'), לאשמעינן כי לא זו בלבד שלא המיתו אותן, אלא אף היו מסייעין להחיותן, שהיו מומנות אותן בבתיהן ומספיקות להם מים ומזון ומגדלות אותם.

• **"ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים המצריות העבריות, כי חיות הנה, בטרם תבוא אליהם המילדות וילדו"**: אין לפרש כפשוטו, שאמרו אל פרעה כי הנשים העבריות הרי הן עצמן מילדות ואינן צריכות מילדת בשעת לידת בניהם, דהלא אף מילדת צריכה מילדת אחרת בשעה שיושבת על המשבר. אלא אמרו המילדות אל פרעה שנמשלה אומה זו לחיה שבשדה, והיות השדה אינה צריכה מילדת. וכן מצינו בכמה שבטים שנמשלו לחיה; ביחודה כתיב "גור אריה יהודה", בדרך כתיב "יהי דן נחשי".

בשעה שהיו הולכות לשאוב מים מן היאור, היה הקב"ה מזמין להם דגים קטנים בכדיהן, עד שהיו שואבות מחצה מים ומחצה דגים. חזרו לבתיהן והושיבו שתי קדירות על גבי כירה, אחת של מים המין (כדי לרחוץ רגלי בעליהן בשדה) ואחת של דגים, ואז היו מוליכות המים והדגים אצל בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן, ואחר כך נזקקות להן בין שפתים, דהיינו בין מצרי השדות (שהוא מקום צנוע, דאיכא מצר גבול שדה גבוה מכאן ומצר גבול הכירו מכאן וחרין באמצע), והיינו דכתיב "אם תשכבון בין שפתים". ובזכות זה ושהיו נשים צדקניות נזקקות לבעליהן ולא היו מוזנין עם אחרים; מהרש"א זכר ישראל לכיות מצרים, שנאמר בהמשך הפסוק "אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה ורומנו לישראל כדכתיב 'ונתי תמתיו' נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוין".

כיון שהיו מתעברות היו חוזרות לבתיהן, וכשמגיע זמן לידתן היו הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, דכתיב "תחת התפוח עוררתך" ולצאת ממעי אמן. אחר לידתם היו חוזרות מיד לבתיהן ולמלאכתן כדי שלא ירגישו בהן המצריים (מהרש"א), והקב"ה היה שולח משמי מרום מי שינקה וישפר את התינוקות וליישב את איברייהם לתקן, ולהתוך מיבור הולד, ולהחליק בשרן כמילדת שמשפרת את הולד, דכתיב "ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך" (פי' לא היה לך מילדת להתוך מיבור הולד) ובמים לא רחצת למשעי' וגו' (פי' לא רחצת במים להחליק הבשר). והזמין הקב"ה לכל הילדים שני סלעים עגולים וכעין ככרות עגולין אחד של שמן ואחד של דבש ושמן לסיכה ודבש להנקה; מהרש"א, שנאמר "ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור".

כשהיו המצריים מכירין בהילדים, היו באים להורגם, ונעשה נס ונבלעו הילדים בקרקע. כשראו זאת המצריים היו מביאים שוורים וחורשים על גבי הילדים כדי להורגם^(ט), שנאמר "על גבי חרשו חורשים". אבל לאחר שהיו המצריים הולכין משם ובהושבם שכבר הרגו את הילדים היו מוצאים ויוצאים מן הקרקע כמו עשב השדה, שנאמר "רעבה כצמח השדה נתתיך". לאחר שגדלו הילדים היו חוזרין ובאין עדרים עדרים לבתיהם, שנאמר "ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים", וקרינן "בעדרי עדרים". וכשנגלה הקב"ה על הים, הכירוהו ילדים אלו תחלה (מאחר שכבר ראו שכנתו), שנאמר "זה א-לי ואננהו" (כלומר זה א-לי שראיתי כבר).

• **"ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה"**: נחלקו רב ושמואל מי היו שתי מילדות אלו; חד אמר אשה ובתה דהיינו יוכבד ומרים, וחד אמר כלה וחמותה דהיינו יוכבד ואלישבע ובת עמינדב, אשת אהרן. ושנינו

ט. ואף שלא זה הגם שנבלעו הילדים בקרקע, משבו המצריים שאין זה אלא מעשה פשוט, ולפי שמעשה פשוט אין לו כח רק צולוס הזה וכדי מפסת די אלס, על כן משבו שלא נבלעו רק כדי ממרישה שהוא מפסת די אלס והיו מורשים על גבן כדי למופסן נמך מן ממרישה (מהרש"א).

קנין תורה גליון

בנפתלי כתיב "נפתלי אילה שלוחה", **ביששכר** כתיב "יששכר המור גרם", **ביוסף** כתיב "בכור שורו", **בבנימין** כתיב "בנימין זאב יטרף". ואף שבטים אחרים שלא מצינו בהן בהדיא שנמשלו לחיה, מכל מקום כבר נמשלו כל ישראל לחיה, דכתיב 'מה אמך לביא בין אריות רבצה'.

• **"ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בתים":** נחלקו רב ושמאל בכיבוד בני 'בתים' שקיבלו המילדות בשכרן; חד אמר דהיינו בתי כהונה ולויה, והכוונה לאהרן והכהן ומשה ושהיה לו בני יוכבד. וחד אמר דהיינו בתי מלכות, ורומזו לדוד המלך שיצא מיוכבד ומרים⁹, דכתיב 'ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור', והיא עזובה היא מרים שהיתה אשת כלב כמבואר לקמן, והיא דכתיב 'ותמת' אין הכוונה שמתה מרים ולקח כלב אשה אחרת בשם אפרת, אלא נצטרעה מרים ואחר שנתרפאה חזר כלב ולקחה, ונמצא ד'אפרת' היא מרים, וכתיב 'ודוד בן איש אפרתי', שמע מונה שיצא דוד המלך ממרים ומיוכבד אמה.

דף י"ב

- בדרך אגב דן הגמרא בענין כלב בן יפנה ואשתו מרים בת יוכבד: **כלב** היה בנו של הצרון כדכתיב "וכלב בן הצרון הוליד את עזובה", והיא דכתיב שנקרא 'כלב בן יפנה', אין זה אלא כינוי, על שם שפנה כלב מעצת מרגלים. והיא דמצינו בפסוק אחר שהיה כלב אחיו של עתניאל בן קנז, אין להוכיח מזה שהיה כלב בנו של קנז, כי כלב ועתניאל לא היו אחים אלא מאם ולא מאב ודמתחילה היתה אמם נשואה לצרון וילדה את כלב, ואח"כ נישאה לקנז וילדה את עתניאל. וכן מצינו גבי כלב שנקרא 'הקניזי', כלומר שהיה מאנשי ביתו ומגידוליו של קנז, אבל לא היה בנו.

'עזובה' היא מרים וכת יוכבד, אחות אהרן ומשה, ונקראה עזובה כי מתחילה היתה חולנית ו**עזובה** כל בחורי ישראל מלישא אותה, עד שבא כלב ונשאה. ואמר ר' יוחנן דמהאי מעמא כתיב בפסוק הנ"ל "וכלב בן הצרון הוליד את עזובה אשה", אף שבאמת היתה אשתו ולא בתו, אלא כל הנשאה אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה.

והיא דכתיב בהמשך הפסוק "וכלב בן הצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות", אין זה שמה של בת אחר שנולדה לכלב, אלא גם זה קאי על מרים אשתו, לומר שמחמת חוליה היתה פניה ירקרקת בלי תואר אדמומית כמו **יריעות** ושיינן צבועות.

9. עיין מהרש"א דרב ושמאל פליגי בפלוגתא דלעיל מי היו שמי המילדות; מאן דאמר בני 'כהונה ולויה', על כהן ק"ל כמ"ד כלה ומתוה, דהיינו יוכבד ואלעזר, דהלא לא ילד כהונה ולויה ממרים, ומאן דאמר שזו לבתי 'מלכות', ק"ל כמ"ד אשה וצמה, דהיינו יוכבד ומרים, כי דוד המלך היה מבני בנייה של מרים ויוכבד אמה.

ומה שסיים הפסוק "ואלה בניה ישר ושובב וארדון", אין לפרש כפשוטו שהפסוק מפרט בניה של מרים, אלא קרינן זאלה **בניה**, וקאי על כלב בעלה של מרים, שבנאה ועשאה מבונה כשאר נשים ובנישואין ובנים, והכתוב מונה שלש שמות שנקרא בהן כלב בעצמו: 'ישר' על שם שישר את עצמו מלמענות את מעות המרגלים; 'שובב' על שם ששיבב את עצמו והוציא עצמו מעצתן של המרגלים; 'ארדון' על שם שהיה יצרו מסיתו לתעות עמהן והוא רדה את יצרו ולא שמע אליו. ואיכא דאמרי דלכך נקרא כלב 'ארדון', על שם שהתעסק עם אשתו לרפאותה, עד שקיבלה פניה תואר אדמומית והיתה דומה לורד.

ומביא הגמרא פסוק אחר דקאי גם כן על כלב ומרים, דכתיב "ולאשהור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה", ומבאר הגמרא דהני תיבות 'אשהור אבי תקוע' הן כולן כינויים לכלב; 'אשהור' על שם שהושחרו פניו בתעניות ושקיבל עליו תעניות הרבה שינצל מעצת מרגלים, 'אבי' על שם שנעשה למרים כמו אב ולהתעסק בה ברפואת ומונות הצריכין להולה, 'תקוע' על שם שתקע את לבו לאביו שבשמים ושלא להיות בעצת מרגלים.

והיא דכתיב "ולאשהור וגו' היו שתי נשים חלאה ונערה", אין לפרש כפשוטו שהיו לו שתי נשים, אלא תרוייהו קאי על מרים, ואין הכוונה שנקראה בשתי שמות אלו בבת אחת, אלא בתחילה כשהיתה חולנית נקראה 'חלאה', ולבסוף כשנתרפאה וחזרה בתואר פנים כמו נערה נקראה 'נערה'.

והיא דכתיב אחר כך "ובני חלאה צרת וצהר ואתנן", אין לפרש כפשוטו שהפסוק מונה שמות של בניה, אלא אלו הן שמות שנקראה בהן מרים עצמה אחר שנבנתה ונתרפאה והיתה משובחת ביותר; 'צרת' על שם שנעשית צרה לחברותיה ושהיו כולן מתקנאות ביופיה, 'צהר' על שם שהיו פניה מאירין ודומין בצהריים, 'אתנן' על שם שכל הרואה אותה (היה מתאוה למשכב נשים ולכך) היה מוליך אתנן לאשתו וכדי שתתרחצ לזו.

צידת משה רבינו

• **"ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו":** אמר רבי יוסי בר' הנינא, שגזר פרעה שלש גזירות; (א) בתחילה משום חשש פ'ן ירבה' (עי' מהרש"א) קרא למילדות העבריות ואמר להן שיראו על האבנים אם בן הוא והמיתן אותו ואת בת היא וחיה, אבל לא הושיב עליהן שומרין אלא סמך על המילדות. (ב) אחר כך כשראה שלא שמעו אליו, הושיב שומרין וקסדורין וצוה להן 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו'. (ג) לבסוף באו אליו איצמגניניו ואמרו לו 'היום נולד מושיען של ישראל ואין אנו יודעים אם מצרי הוא או יהודי, אז עמד פרעה וקיבץ כל עמו וגזר אף על המצריים שיתנו לו כל הנולדים בו ביום להשליכם ליאור, והיינו דכתיב 'ויצו פרעה לכל עמו, כלומר אף על עמו גזר

וכשעבר היום והיו האצטגוננין רואין שעדיין לא לקה מושיעין של ישראל, העמיד הגזירה במקומו עד יום שהושלך משה ליאור כמבואר לקמן.

• **“וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי”:** איש היינו עמרם בן קהת בן לוי, וכבר היה נשוי מתחילה אל יוכבד דודתו שהיתה בת לוי, ונולדו להן מרים ואהרן, אבל כיון שגזר פרעה וגזירה השניה הנ"ל 'כל הבן היולד היאורה תשליכוהו', אמר עמרם לשוא אנו עמלוין (להוליד בנים, שהרי סופן ליהרג) ועמד וגירש את אשתו, ומאחר שהיה גדול הדור והיו הכל נשמעין לדבריו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן.

אמרה לו מרים בתו, 'אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה' בשלשה דברים: א. פרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות ודכיון שגירשו כל ישראל את נשותיהן שוב לא יולידו לא זכרים ולא נקיבות, ב. פרעה לא גזר אלא בעולם הזה (שהנולדים מתים בעוה"ז אבל עכ"פ הן חוזרים והיים לעוה"ב), ואתה גזרת בעולם הזה ולעולם הבא ושכיון שאינם נולדים, אינן באין לעולם הבא. ג. פרעה רשע הוא, לכך ספק הוא אם גזירתו מתקימת או אינה מתקימת, אבל אתה צדיק, ואם כן ודאי גזירתך מקיימת שנאמר 'ותגזר אומר ויקם לך'.

הסכים עמרם לדברי מרים בתו, ועמד והחזיר את אשתו, ואז עמדו כל ישראל ג"כ והחזירו את נשותיהן. והא דכתיב 'ויקח את בת לוי' והיו ליה למיכתב 'ויחזור את בת לוי', לאשמעינן שעשה לה מעשה ליקוחהו וכמו שעושין בנישואין ראשונים, שהושיב את יוכבד באפריון והיינו מושב מיוחד לכלות בנישואין ראשונים והיו אהרן ומרים בניה מרקדין לפניו, ומלאכי השרת אמרו 'אם הבנים שמחה'. ומה שקרא הפסוק ליוכבד 'בת לוי', אף שכבר היתה אז בת ק"ל שנים, דהא נולדה בדרך בין החומות כשעלה יעקב למצרים כדכתיב "אשר ילדה אותה ללוי כמצרים", לידתה כמצרים ולא הורתה כמצרים, מכל מקום כתיב 'בת לוי' לאשמעינן שהזורה לימי עלומיה ונולדו בה סימני נערות (כאורח כנשים ובתואר פנים ופשטו הקמטים).

• **“ותהר האשה ותלד בן ותרא אותו כי טוב ותצפנהו שלשה ירחים”:** הנה פשוטו של מקרא משמע דאחר שהחזירה עמרם נתעברה עם משה וכן פרש"י בהמשך, אמנם לפי זה היה קשה לחז"ל הא דכתיב שהצפינה אותו שלשה חדשים ואחר כך 'לא יכלה עוד הצפינו', מה נשתנה בין קודם שלשה חדשים לאחר שלשה חדשים שלא יכלה עוד הצפינו. לכך פירשו דעל כרחך נתעברה עם משה קודם שנתגרשה, וכשהחזירה עמרם אחר פירוד של שלשה חדשים כבר היתה מעוברת ג' חדשים, ונמצא נולד משה (בסוף תשעה ירחי לידה) ששה חדשים אחר נישואם. והנה בכל מקום שחששו המצרים שנולד שם בן, היו הולכים שם עם תינוק מצרי, ומכין את התינוק עד שהיה בוכה, ועל ידי זה היה גם תינוק הישראלי (שהיה מוטמן בבית) בוכה עמו וכדרך התינוק לצעוק כשמוע קול תינוק חבירו, אמנם כיון ששמעו על עמרם שגירש את אשתו וחזר ולקחה

ולא היו יודעין שכבר היתה מעוברת קודם שגירשה, לא הלכו לבדוק אחריה עד סוף מ' חדשים משעה שהחזירה, ונמצא שהיתה יכולה להצפינו כמשך שלשה חדשים ועד מילוי מ' חדשים מוזמן שהחזירה עמרם ולא יותר ודאחר ג' חדשים כבר באו המצריים לבדוק מאחר שעברו מ' חדשים מנשואיהו.

אבל לפי זה קשה למה כתיב תחלה 'ויקח את בת לוי' ואחר כך כתיב 'ותהר האשה ותלד בן', והא כבר נתעברה קודם ליקוחיה. ומתריך ר' יהודה בר זבינא, דמתחילה לא נזכר כלל הריונה ובמקום הנכון דהיינו קודם שנתגרשה, מאחר שהיתה הורתה שלא בצער והיה נחשב כאילו לא היתה מעוברת כלל. ומה שנזכר אחר כך 'ותהר אשה ותלד בן', לא כתבו הפסוק אלא כדי להקיש לידתה להורתה, ולאשמעינן דמה הורתה היתה שלא בצער, אף לידתה היתה שלא בצער^(א). ומוזה ילפינן דנשים צדקניות לא היו בפיתקה של חוה ודהיינו בגזר דין שלה ובכלל שטר גזירות קלתה דעצבון והריון.

והא דכתיב "ותלד בן ותרא אותו כי טוב", מבואר בגמרא חמשה דרכים בפירושו^(ב): (א) ר' מאיר, שקראה יוכבד שמו 'טוב'. (ב) ר' יהודה, שקראה שמו טוביה^(ג). (ג) ר' נחמיה, כונת הפסוק שראתה יוכבד ברוח הקודש שעתיד משה להיות הגון לנבואה. (ד) אחרים, אתא לאשמעינן שנולד משה כשהוא מהול^(ד). (ה) חכמים, הא דכתיב 'טוב' בא לרמוז דבשעה שנולד משה נתמלא הבית כולו אורה, דכתיב הכא 'ותרא אותו כי טוב', וכתיב בכריאת העולם 'וירא אלקים את האור כי טוב'.

• **“ותקח לו תיבת גמא ותחמרה בהמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאורה”:** נאמרו ב' טעמים למה לקחה דוקא תיבת גמא ולא של מין אחר: (א) ר' אלעזר, באמת היה גופו משתמר יותר בתיבה של עצים שהן קשים והזקים מתיבת גמא, ומכל מקום נמלה תיבת גמא כיון שדמיו מועטין. ומכאן ילפינן דצדיקים ממונם חביב עליהן יותר מוגופן ושהרי ויתרה קצת על שמירת הילד משום הצלת ממון^(ה), לפי שאין פושטין ידיהן בגזל. (ב) רבי שמואל בר נחמני, אדרבה נמלה תיבת גמא דוקא, דבזה הוא משתמר יפה מן הכל, דכיון שהוא דבר רך יכול לעמוד בין בפני דבר רך ובין בפני דבר קשה וואינו נשבר כשנתקל באבן וכיו"ב, משא"כ תיבה של עצים קשים כשהמים מוליכין אותו בחוקה והוא נתקל באבן יכול בקל לישרו.

יא. פירשנו עפ"י מהרש"א, ולפי"ז לאשמעינן קרא מרמי; א, זה גופא שהיתה הורתה שלא בצער, ב, להקיש לידתה להורתה, וכן משמע ברש"י (ד"ה מקס).
יב. פירש מהרש"א דאין לפרש טוב ממש כפשוטו, כי בקטן מה לא שייך לרמות בו אם הוא טוב או לא, עיין עוד שם.
יג. פירש מהרש"א דמורה ר' יהודה לר' מאיר שקראה לו טוב, אלא סבירא ליה שהספיפה לשם זה אומיות י"ה, כמו ישראל, שהוא צירוף יס"ר עם א"ל.
יד. פירש מהרש"א, כי העלה הוא לדין הילד הרע, שנקרא עליו גם נקרא 'רע', ובהפך הסרת עלתה נקרא 'טוב'.
טו. אמנם פשוט שהיה משתמר אף בשל גומא, דאם לא כן אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש וכל שכן ממון, אלא שיותר היה משתמר בעלים אחרים (מהרש"א).

קנין תורה גליון

זה"ו נתנבאה שלא מדעתה, דדוקא ילד זה נופל ליאור אבל אין ילד אחר נופל ליאור. דהנה ביום שנולד משה אמרו איצטגנינין אל פרעה שהיום נולד מושיעין של ישראל, ועוד ראו, שעתידי ללקות במים, אבל לא ידעו שהוא סימן שעתידי ללקות על מי מריבה, אלא טעו וחשבו שעתידי ללקות במי היאור וכי דרך האצטגנינין שאינן רואין אלא סימן, אבל לא פירושו של כל דבר, לכך גזרו להשליך כל הנולדים לתוך היאור. וכיון שעבר אותו היום וראו האצטגנינין שעדיין לא לקה ושהרי משה חי צפון או בבית אמו, נמשכה הגזירה מיום ליום כמשך שלשה חדשים להשליך כל הנולדים לתוך היאור. אבל עכשיו שניתן משה בתיבה בתוך היאור, שוב לא ראו האצטגנינין סימן של לקיחה ודכל זמן שהיה ביאור אין לקות גדולה מזה והשבו שכבר נהרג מושיעין של ישראל, וממילא נתבטלה הגזירה, וזה שהתנבאה בתיבה שלא מדעתה זה נופל ואין אחר נופל. ודבר זה מרומז במה שאמר משה לישראל "שש מאות אלף רגלי" וגו' ורגלי מלשון 'בשבילי', כלומר, בשבילי נצלתם כולכם ומלחיות מושלך בתוך היאור.

– נחלקו תנאי באיזה יום הונח משה בתיבה בתוך היאור: **רבי אחא בר הנינא אומר, ו' סיון**, שהרי נולד משה ביום ז' אדר, ותצפנהו אמו שלשה חדשים, נמצא שהונח ביאור ביום ו' סיון. ולפי זה שהיה אז ו' סיון, דרש רבי אחא בר הנינא דבאותה שעה התפללו עליו מלאכי השרת לפני הקב"ה ואמרו, רבנו של עולם, מי שעתידי לקבל תורה מהר סיני ביום זה, ילקה ביום זה. **ורבי הנינא בר פפא אומר**, שהיה אז כ"א ניסן, כי אותה שנה היתה מעוברת, והא דכתיב ותצפנהו 'שלשה ירחים', לאו היינו ג' חדשים שלמים, אלא רובו של חודש אדר ראשון ומיום ז' אדר עד סוף החודש, וחודש אדר שני שלם, ורובו של חודש ניסן. ולפי זה שהונח בתוך היאור ביום כ"א ניסן, דרש רבי הנינא בר פפא דבאותה שעה התפללו עליו מלאכי השרת ואמרו לפני הקב"ה, רבנו של עולם, מי שעתידי לומר שירה על הים ביום זה, ילקה ביום זה.

• **"ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ותיניק לך את הילד"**: מאחר שאמרה מרים לבת פרעה לקרוא לה מן העבריות, אלמא שלא היה ניהא לבתיה להביא מן המצריות. ומבאר הגמרא, דמתחילה החזירוהו למשה על כל המצריות כולן, אבל לא ינק מהן, כי פה שעתידי לדבר עם השכינה אינו ראוי שיינק חלב מאשה שאוכלת דברים טמאים וכי התינוק טועם בחלב כל מה שהאשה אוכלת, ולכך שאלה לה מרים אם תלך לקרוא לה מינקת מן העבריות. ודבר זה מרומז בפסוק בספר ישעיה, "את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה", כלומר למי לימד הקב"ה תורה, ומסיים הפסוק, "גמולי מחלב עתיקי משדים", פי' למי שגמל והפריש עצמו מחלב טמא ונעתק מן השדים הטמאים.

• **"ותאמר לה בת פרעה לכי, ותלך העלמה ותקרא את אם הילד"**: ומבואר בגמרא ב' טעמים למה נקראה כאן מרים 'עלמה';

והא דכתיב **"ותחמרה בחמר ובזפת"**, רצה לומר שמרחה את התיבה עם חומר מבפנים וזפת מבחוץ. והטעם שלא מרחה זפת אף מבפנים והא חמר אינו מתקיים ב"כ במים כמו זפת, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת. ומה שנתנה את התיבה **"בסוף על שפת היאור"**, נחלקו תנאי בפירושו; **רבי אלעזר** מפרש שנתנה באחד מהיאורים הנמשכים מהים סוף לתוך מצרים (עפ"י מהרש"א), **ורבי שמואל בר נחמני** מפרש שנתנה באגם ושל עצי ערבה וקנים דקין, דמצינו דאגם נקרא 'קנה וסוף' וקנה היינו קנים דקין, וסוף היינו ערבה.

• **"ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור ונערותיה הולכות על יד היאור ותרא את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה"**: מודכתיב שהלכה בתיבה בת פרעה 'לרחוץ' על היאור, יליף רבי יוחנן בשם ר' שמעון בן יוחי שירדה לרחוץ מוגלולי אביה, דכתיב **"אם רחץ ד' את צואת בנות ציון"** ואלמא שהשב ומתנקה מעוניו קרוי 'רחוץ'.

כשראתה בתיבה את התיבה בתוך הסוף ורצתה להציל את הילד, ביקשו נערותיה לעכבה, ואמרו לה, 'גבירתנו, מנהגו של עולם, בעת שמלך בשר ודם גוזר גזירה, אז אף אם כל העולם כולו אין מקיימין אותה, מכל מקום בניו ובני דאוי מקיימין אותה, ואיך את עוברת על גזירת אביך להציל אחד מילדי העברים'. מיד בא מלאך גבריאל והכמץ בקרקע והרגן, והיינו דכתיב **"ונערותיה הולכות על יד היאור"**, אין הליכה אלא לשון מיתה, דכתיב **"הנה אנכי הולך למות"**.

ונחלקו תנאי בפירושו **"ותשלח את אמתה ותקחה"**; **חד אמר** היינו שפחתה, ואף דאמרינן לעיל דגבריאל הרג את כל נערותיה, מ"מ השאיר לה נערה אחת. שאינו ראוי לבת מלך לעמוד לבדה, ואותה נערה שלחה להביא את התיבה. ולא ניהא ליה לפרש 'אמתה' היינו ידה, דאם כן הוי ליה ליכתוב 'ידה' בהדיא. **וחד אמר** 'אמתה' היינו ידה ודלא ניהא ליה לפרש שפחתה, דלא מסתבר ליה למימר דשייר גבריאל חיה; מהרש"א, והא דלא כתב 'ידה' אלא 'אמתה', לאשמעינן שנתארכה ידה כמה אמות עד שהגיעה לתיבה ותקחה.

• **"ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בוכה ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה"**: הוי ליה למיכתב 'ותפתח ותרא את הילד', ומדכתיב **"ותראהו"** יליף רבי יוסי ברבי הנינא שראתה השכינה עם משה. והא דקרי ליה מתחילה 'ילד' ודמשמע קמין ואחר כך כתיב **"והנה נער בוכה"** ונער היינו גדול יותר, נחלקו תנאי בפירושו; **רבי יהודה** אומר שהיה ילד קטן אבל קולו היה עבה כקול נער. **רבי נחמיה** לא ניהא ליה לפרש כן, דאם כן נמצא שהיה משה רבינו בעל מום והא לוי היה, ואם הוא בעל מום הרי נפסל בקול לעבודת השיר, אלא לכך כתיב **"והנה נער בוכה"** ללמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתוך התיבה, מפני שאמרה שמה לא אזכה לחופתו.

ומה שאמרה **"מילדי העברים זה"**, מבאר ר' יוסי ברבי הנינא שראתה אותו מהול. ומוסיף ר' יוחנן, דבאומרה 'מילדי העברים

קנין תורה גליון

רבי אלעזר אומר דמלמד שהלכה בזריונות **בעלמה** ושכל כוחה עליה, ורבי שמואל בר נחמני אומר על שהעלימה את דבריה ולא גילתה שהיא אחותו ושהיא מביאה את אמו.

• **“ותאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה והינקתו לי ואני אתן את שכרך ותקח האשה הילד ותניקהו”**: דרש רבי חמא ברבי חנינא, דכמה שאמרה בתיה ‘היליכי’ התנבאה ואינה יודעת מה מתנבאה, כי תיבת ‘היליכי’ הוא מלשון ‘הא שליכי’.

ועל מה שאמרה בתיה **“ואני אתן את שכרך”** דרש רבי חמא ברבי חנינא, דמכאן מוכח דלא דיין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן, אלא אף נותנין להן שכרן.

• בסיום הדברים מפרש הגמרא הא דכתיב אחר קריעת ים סוף **“ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה”** וגו’, וקשה למה נקט רק ‘אחות אהרן’ והלא גם היתה אחותו של משה. ופירש רב נחמן בשם רב, שהפסוק מרמז שכבר היתה **‘נביאה’** בעוד שלא נולד משה והיתה רק **‘אחות אהרן’**, והיתה מתנבאה ואומרת ‘עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל’, וכיון שנולד משה נתמלא כל הבית כולה אור, עמד אביה ונשקה על ראשה ואמר לה, ‘בתי, נתקיימה נבואתיך’. אבל כיון שהמילוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה ואמר לה ‘בתי היכן נבואתיך’ ושהיה סבר שיוטבע משה ביאורו. אבל מרים ידעה שבודאי תתקיים נבואתה, לכך כתיב **“ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו”**, דלפי פשוטו הכוונה לדעה מה יעשה עם משה, אבל הגמרא מפרש דקאי על הנבואה, כלומר לידע מה יהא בסוף נבואתה.

דף י”ג

קבורת יעקב אבינו

• בתחילה בעליית יעקב ממצרים כדי לקבורו בארץ כנען, מקדים הפסוק שעלו המצרים עם יוסף, ורק אחר כך נזכרו אחי יוסף, דכתיב **“ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה”** וגו’, ואחר כך כתיב **“וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו”**. אבל כשהזכרו למצרים אחר הקבורה נזכרו אחי יוסף תחלה, דכתיב **“וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו”**, ואחר כך כתיב **“וכל העולים אתו לקבור את אביו”**.

ומבאר רבי יוחנן, דבתחילה כשעלו ממצרים לקבורת יעקב, עדיין לא ראו המצרים כבודן של בני ישראל, לכך לא נהגו בהן המצרים כבוד, אבל כשהזכרו למצרים שכבר ראו המצרים הכבוד שנהגו כל האומות ביעקב, אז נהגו גם המצרים כבוד בבני יעקב שילכו בראש. וענין כבוד זה ילפינן מהפסוק **“ויבואו עד גורן האטד”**, וקשה וכי דרך לאסוף אטדין וקציסין ולעשות מהן גורן, אלא מלמד שבאו בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה, והקיפוהו לארוננו של יעקב בכתרים. ומבואר בברייתא, דבאמת באו כולם לעשות

מלחמה ושלא יקבר יעקב במערת המכפלה; מהרש"א, אבל כיון שראו את כתרו של יוסף תלוי בארוננו של יעקב, נמלו כולן את כתריהם מעל ראשם ותלאום בארוננו של יעקב, ובסך הכל נתלו ל”ו כתרים בארוננו של יעקב ו”ב נשיאים דישמעאל, כ”ג אלופים דעשו, וכתרו של יוסף.

• כתיב **“ויבואו עד גורן האטד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד”**, ומבאר בברייתא, דאפילו סוסים ואפילו חמורים היה להם חלק באותו מספד^(טז).

• כיון שהגיעו למערת המכפלה, הגיע עשו ועכבם מלקבור את יעקב בתוך המערה ודאף שפרשו בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה מללחום ולעכב הקבורה כנ”ל, מי”ב עשוי עצמו לא פירשו, ומען להן עשו, דהלא נקרא חברון **‘קרית ארבע’** על שם ארבע זוגות של קברים שהיו בתוך המערה, וכבר נקברו שם ג’ זוגות דהיינו אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, ואם כן זוג הרביעי צריך ליחלק בין יעקב ועשו, ומאחר שקבר שם יעקב את לאה, שוב נשאר קבר האחרון לעשו. אמרו בני יעקב לעשו, ‘הלא מכרת את הבכורה ליעקב, ובכלל זה מכרת לו גם חלק קבורתך’. השיב להם עשו, ‘איך הכי נמי שמכרתי זכות הבכורה ליעקב פי שנים, אבל עדיין יש לי זכות חלק פשוט בירושה, ומאחר שלקח יעקב קבר אחד, נמצא קבר השני שלי’. אמרו לו בני יעקב, שבהדיא שמעו מפי אביהם לפני מותו, דמלבד מה שמכר לו עשו זכות הבכורה, גם מכר לו חלק הפשוט במערת המכפלה, ונמצא הווי שני הקברים של יעקב. אמר להם עשו, ‘הראו שטר מכירה’. השיבו לו בני יעקב שהשטר מכירה נמצא במצרים, ושלאו נפתלי לרוץ למצרים ולהביא שטר מכירה, דנפתלי היה יכול לרוץ במהירות כמו אילה, כדכתיב **“נפתלי אילה שלוחה”**. ועל זה דרש רבי אבהו גם סיפא דקרא **“הנותן אמרי שפר”**, אל תקרי ‘שפר’ אלא **‘ספר’**, דנפתלי שהיה קל כאילה הביא ספר [פי’ שטר] מכירה של קבר אביו.

עמדו כולם והמתינו עד שיהזור נפתלי עם השטר מכירה, אבל הושים בן דן לא שמע כל מה שדיברו בני יעקב עם עשו מפני שכבדו אזניו משמוע, ושאל להם למה אינם קוברין אותו, והשיבו לו שמתעכבים עד שיהזור נפתלי ממצרים עם השטר מכירה. תמה על זה הושים, וכי עד שיבוא נפתלי ממצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון, ומיד נמל מקל והכה לעשו על ראשו והרגו, ומכח ההכאה יצאו עיניו של עשו ונפלו על רגלי יעקב, באותה שעה פתח יעקב את עיניו והיה מחייך, והיינו דכתיב **“ישמח צדיק כי חזה נקם, פעמיו ירחיץ בדם הרשע”**. גם נתקיימה באותה שעה נבואתה של רבקה, שהתנבאה שימותו יעקב ועשו ביום אחד כדכתיב **“למה אשכל גם שניכם יום אחד”**, ואף על גב שלא מתו ביום אחד, מכל מקום קבורתן היתה ביום אחד.

טז. פירש מהרש"א, ‘אולי ענינו כמו שעושים עמה למרכנת שרים ומלכים נמימסס, להלגיש הסוסים שחורים ולעשות להם כלילו גם הם צובים’.

קנין תורה גליון

עוברים ושבים שואלים 'מה טיבן של שני ארונות הללו, והיו אומרים להם 'אחד של מת ואחד של שכינה'. היו העוברים ושבים תמהים 'זכי מה דרכו של מת להלך עם השכינה, והיו משיבים להם 'קיים זה (דהיינו יוסף) מה שכתוב בזה' (דהיינו בלוחות הברית).

• הא דאמרינן לעיל שזכה יוסף מדה כנגד מדה שנתעסק משה בקבורתו, אינן לפרש שהניחו כל ישראל למשה להתעסק בו מפני שלא חשו לשבועתו, דהא בודאי חשו לשבועה, כמו שמצינו דאחר מיתת משה המשיכו כל ישראל להתעסק בעצמות יוסף דכתיב "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם". ועוד, דאף אם לא היו ישראל מתעסקין בקבורתו ודאי דעל כל פנים בניו של יוסף היו מתעסקין בו, שהרי היה יוסף חביב עליהן כמו שמצינו שקברוהו בנחלתם דכתיב "ויחיו לבני יוסף לנחלה". אלא מה שהניחו כל ישראל למשה רבינו להתעסק בו, היינו מעומא, שאמרו כי בזה כבודו גדול יותר כשיתעסקו בו גדולים (פי' משה) ולא קטנים (פי' כל ישראל). וכן אחר פטירת משה רבינו, הניחו בני יוסף שיתעסקו בו כל ישראל, כי בזה כבודו גדול יותר שיתעסקו בו מרובים (פי' כל ישראל) ולא מועטים (שכפי יוסף בלבדם).

- אף שהתחיל משה להתעסק בעצמות יוסף כנ"ל, מכל מקום כיון שאח"כ נפטר משה ונקברו עצמות יוסף על ידי ישראל, נקרא אף ההעלאה על שמם, כדכתיב "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים", ומבאר רבי המא ברבי חנינא הטעם, דכל העושה דבר ולא גמרו, ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב על מי שגמרו כאילו עשאו כולו. ומוסיף רבי אלעזר, שהמתחיל במצוה ולא גמרו (באופן שהיה בידו לגמרו, ולא היה אונם כמו משה שמת בעבר הירדן), הוא נענש שמורידין אותו מן השמים מוגדלתו, דכתיב "ויחיה בעת ההיא וירד יהודה", והיינו שהורידוהו מוגדלתו והטעם מפני שהתחיל בהצלת יוסף כשאר מ'ה בצע כי נהרגו את אחינו ג'ו, אבל לבסוף לא גמר ההצלה להשיבו אל אביו, אלא צוה למוכרו לישמעאלים, לכך הורידוהו מוגדלתו.

אנב זה מפרש רבי אלעזר הא דכתיב "ויוסף הורד מצרימה", אל תקרי 'הורד' אלא 'הוריד', שהוריד יוסף את איצמגניני פרעה מוגדלתן (כשפתר הוא את הלום פרעה והם לא ידעו לפתורו).

והא דכתיב בהמשך הפסוק "ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר פרים פרעה", מבאר רב שבאמת קנאו פוטיפר ליוסף לעצמו ולמשכב זכר מחמת יופיו, אלא שבא גבריאל ופרעו ודהיינו עשה בו מירוס יתירא. והוא מרומז בפסוק, דמתחלה נקרא 'פוטיפר', ולבסוף כתיב 'פוטיפרע', מפני שפרעו מלאך גבריאל.

- אמר רב יהודה בשם רב, דלכך נקרא יוסף 'עצמות' בחייו ודכתיב 'ועליתם את עצמותי מזה', מפני שלא מיחה בכבוד אביו, שאמרו לו אחיו 'עבדך אבינו', ולא אמר להו יוסף ולא מידי. והטעם שמת יוסף קודם לאחיו, מפני שהנהיג עצמו ברבנות.

• איתא במתניתין שזכה יוסף לקבור את אחיו, דכתיב "ויעל יוסף לקבור את אביו", והוא היה גדול שבאחיו, לכך מדדו לו מדה כנגד מדה שעסק משה רבינו בקבורתו שאין בישראל גדול הימנו. ומבאר הגמרא, דפשוט הוא שאם לא היה יוסף עוסק בקבורת אביו ודאי היו אחיו עוסקין במקומו, שהרי לא פרקו מעליהן עול קבורת אביהם, דהא כתיב "וישאו אותו בניו ארצה כנען" (אלמא אף הם היו עוסקין במשאו וקבורתו), אלא הניחו ליוסף לעשות עיקר הקבורה וליטול לו לבדו את השם של קבורת אביהם, באומרם דכבודו של אביהם יתקיים יותר במלכים (דהיינו יוסף שהוא מלך) מבהדיוטות.

העלאת עצמות יוסף

• מבואר לעיל שמדדו ליוסף מדה כנגד מדה, ונתעסק בקבורתו משה רבינו שאין בכל ישראל גדול הימנו. וכן דרשו בברייתא הפסוק "חכם לב יקח מצוות", דקאי על משה רבינו שהיו מצות חביבות עליו, דבשעה שנתעסקו כל ישראל בביוה של מצרים, נתעסק משה רבינו בהעלאת עצמות יוסף. מיהו נחלקו תנאי בברייתא מהיכן העלה עצמות יוסף:

לתנא קמא, הלך משה אצל סרה בת אשר שנשתיירה מאותו הדור של יורדי מצרים, ואמר לה 'כלום את יודעת היכן יוסף קבור'. אמרה לו, שעשו המצרים ליוסף ארון של מתכות, וקבעוהו בנילום הנהר כדי שיתברכו מימיו (וביתו של יוסף). הלך משה ועמד על שפת נילום, ואמר לו, 'יוסף יוסף, הגיע העת שנשבט הקב"ה שאני גואל אתכם, והגיעה (העת לקיים) השבועה שהשבעת את ישראל (להעלות עצמותך ממצרים), אם אתה מראה עצמך מוטב, ואם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך, ומיד צף ארונו של יוסף. ואין לתמוה היאך אפשר לברזל לצוף, שכן מצינו באחד מתלמידי אלישע שחכה עם ברזל שבראש מקלו על גבי קורה כדי להפילו, ונשבר הברזל ונפל בתוך הירדן, וצעק לאלישע שיעזרהו (מאחר שהיה המקל שאל מאחרים ולא היה לו מטה לשלם), שאל לו אלישע היכן נפל, ויראהו את המקום, ויהתוך אלישע התיכת עץ והשליכו שמה ומיד צף הברזל. ומעתה הלא דברים קל וחומר, ומה אלישע שהיה תלמידו של אליהו, ואליהו היה תלמידו של משה, וצף ברזל מפניו, על אחת כמה וכמה שיוצף מתכות מפני משה רבינו.

רבי נתן אומר, שהיה יוסף קבור במקום קברות של מלכים ולא היה משה יודע איזה ארון הוא ארונו של יוסף, הלך משה ועמד במקום קברות של מלכים ואמר, 'יוסף, הגיע עת שנשבט הקב"ה שאני גואל אתכם, והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל, אם אתה מראה עצמך מוטב, ואם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך, באותה שעה נדעוץ ארונו של יוסף, ונטלו משה והביאו אצלו.

וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר, היה ארונו של יוסף וארון של שכינה (שהלוחות מונחים בתוכו) מהלכין זה עם זה, והיו

שאלות ותשובות לחזרה

דף ט' - י'

- א.** איזה מדה כנגד מדה היה בשמשון במה שנקרו הפלשתים את עיניו? ולמה לקה דוקא בעיר עזה?
נקרו את עיניו כיון שהתחיל למרוד בבוראו ע"י עיניו [שישרה אשה תמנתה בעיניו], והורידוהו לעזה כיון שהיה תחלת קלקולו בעזה, שבא שם על אשה זונה.
- ב.** איך ידעה דלילה כי הגיד לה שמשון האמת (ב' דרכים)? ולמה היתה ראויה ליקרא 'דלילה'?
ידעה שהגיד אמת: א. ניכרין דברי אמת, ב. שאמר 'זויר אלקים אני' וידעה בו שאינו מוציא שם שמים לבטלה. ראויה ליקרא דלילה: שדילדלה את כוחו, דילדלה את לבו, ודילדלה את מעשיו [שנסתלק ממנו שכינה].
- ג.** למה כתיב גבי שמשון 'זירד שמשון תמנתה', וביהודה כתיב 'הנה חמויך עולה תמנתה'? (ג' תירוצים)
א. שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה, יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה (ר' אלעזר רבי שמעון). ב. שתי תמנאות היו חדא בירידה וחדא בעליה (ר' שמואל בר נחמני). ג. חדא תמנה הואי וקאי באמצע שיפוע ההר (רב פפא).
- ד.** למה לא הכיר יהודה את תמר כלתו? מה ילפינן מזה שאמרה תמר 'מאיש אשר אלה לו אנכי הרד' [ולא אמרה כהדיא 'ממנו אני הרד ואלו סימניו']?
יהודה לא הכירה מפני שכסתה פניה בבית חמיה ולא ראה אותה כל הימים. וממה שאמרה תמר 'מאיש וגו' [כדי שלא להלבינו], ילפינן דנוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים.
- ה.** למה צעק דוד המלך שמונה פעמים 'בני' על מיתת אבשלום?
בשבע פעמים העלהו משבעה מדורי גיהנם. ובפעם השמינית; י"א שקירב ראשו אצל גופו, וי"א שהביאו לעולם הבא.

דף י"א

- ו.** באיזה ג' דברים נענש אבשלום מדה כנגד מדה?
א. נתגאה בשערו, נתלה בשערו. ב. בא על י' פלגשי אביו, נתנו בו י' לונביות. ג. גנב שלש לבבות, נתקעו ג' שבטים בלבו.
- ז.** באיזה שלשה אנשים מצינו לענין הטבה שמדד להן הקב"ה שכרן מדה כנגד מדה? והאם יש חילוק בזה בין מדה רעה למדה טובה?
א. מרים המתינה למשה שעה א', והמתינו לה ישראל ז' ימים, ומכאן דמדה טובה מרובה ממדת פורעניות. ב. יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו, נתעסק בו משה [שאין בישראל גדול הימנו]. ג. משה נתעסק ביוסף, והתעסק ד' בקבורתו.
- ח.** למה רצה פרעה להרוג את ישראל דוקא על ידי טביעה במים? ובמה טעה פרעה (ב' דרכים)?
ידע שהקב"ה מעניש מדה כנגד מדה, לכך אמר לדון את ישראל במים שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא עוד מבול לעולם. וטעה פרעה; א. על כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת מביא, ב. הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלין בתוכו.
- ט.** מי היו 'שפרה ופועה' (ב' דיעות)? ומה היה כוונתם באומרים "כי לא כנשים המצריות העבריות כי היות הנה"?
שפרה ופועה; י"א יוכבד ומרים בתה, וי"א יוכבד ואלישבע כלתה. 'כי היות הנה', פי' כחית השדה [שאינה צריכה למילדת].

דף י"ב

- י.** איזה שלש גזירות גזר פרעה (וכה אחר זה) בענין הריגת כל הילדים הזכרים?
א. מתחלה גזר על המילדות להרוג את הזכרים, ב. אח"כ הושיב שומרים וקסדורין לדבר להשליך כל הזכרים ליאור, ג. לבסוף צוה אף על עמו ליתן לו הנולדים, כיון שלא היו האצטגנינין יודעין אם מושיען של ישראל הוא מצרי או יהודי.
- יא.** באיזה שלש דברים אמרה מרים אל אביה שגזירתו קשה יותר משל פרעה?
א. פרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות. ב. פרעה לא גזר אלא בעולם הזה, ואתה בעולם הזה ולעולם הבא. ג. פרעה רשע הוא ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת.

קנין תורה גליון

- יב.** למה היה אפשר ליוכבד להצפין את משה שלשה ירחים, ואחר כך לא יכלה עוד הצפינו?
שנתעברה עמו קודם שנתגרשה ונולד ו' חדשים אחר שחזר עמרם לקחתה, והמצריים לא באו לביתה לבדוק עד ט' חדשים.
- יג.** למה נתנה יוכבד את משה בתוך תיבת גמא, ולא בשל עצים שהן קשים וחזקים? (ב' דרכים)
א. שדמיו של גמא מועטין וצדיקים ממונם חביב עליהן יותר מגופן ולפי שאין פושטין ידיהן בגולו. ב. בגמא הוא משתמר יפה מן הכל, דכיון שהוא דבר רך יכול הוא לעמוד בין בפני דבר רך ובין בפני דבר קשה.
- יד.** מתי נתבטלה הגזירה להשליך כל הזכרים בתוך היאור? ולמה נתבטלה?
נתבטלה ביום שניתן משה ביאור, כי עד אז היו האצטגנינין רואין שעדיין לא לקה, וכיון שניתן ביאור חשבו שכבר לקה.
- יז.** באיזה יום של איזה חודש ניתן משה בתיבה בתוך היאור? (ב' דיעות)
י"א ו' סיון; ג' ירחים שלמים מז' אדר. וי"א כ"א ניסן; דהוי שנה מעוברת, ואיכא רוב ראשון וחודש אמצעי שלם ורוב אחרון.
- דף י"ג**
- טז.** למה כתיב ואחר קריעת ים סוף? 'ותקה מרים הנביאה אחות אהרן את התוף' וגו', והלא היתה גם אחותו של משה?
לרמז שהתנבאה קודם שנולד משה כשהיתה רק אחות אהרן, ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל.
- יז.** מאי שנא העלאת יעקב לקבורתו בארץ כנען שנזכרו אחי יוסף אחר המצריים, ובחזרתם לארץ כנען נזכרו אחי יוסף תהלה?
מתחילה לא נהגו בהן המצריים כבוד, אבל כיון שראו הכבוד שעשו העמים ליעקב בגורן האטר שוב נהגו בהן כבוד.
- יח.** היכן היה מונח ארונו של יוסף במצרים? (ב' דיעות)? מפני מה נקרא יוסף 'עצמות' בחייו?
להנא קמא בנילוס, לר' נתן בקרבניט של מלכים. ונקרא עצמות מפני שלא מיחה בכבוד אביו כשאמרו לו אחיו עבדך אבינו.
- יט.** מאחר שהעלה משה את עצמות יוסף ממצרים, מאי טעמא כתיב "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל"?
כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב על זה שגמרו כאילו עשאו.

ברכות לראש משביר

ידידנו הנגידים הנכבדים רודפי צדקה וחסד, אוהבי תורה ומוקירי רבנן ותלמידיהון

משפחת בראכפעלד שיחיו

- נציבי חודש חשון -

לעי"נ אביהם מו"ה משה יוסף ב"ר יעקב ע"ה ממעקסיקא

זכות התורה תעמוד להם להתברך בכל משאלות לבם לטובה לאורך ימים ושנים טובות - ויתקיים בהם
הבטחת נביאי אמת וצדק לא ימושו מפין ומפי זרען ומפי זרען אמר ה' מעתה ועד עולם

בברכת התורה

הנהלת חבורת קנין תורה

- איסור השגת גבול -

כל הזכויות ובכללן זכות צילום או העתקה אף לחלקים שמורות לחבורת קנין תורה שע"י עמודי ציון ד'באבוב

ואין רשות לצלם או להעתיק באיזה אופן שהוא ללא רשות בכתב מההנהלה: 718-438-1188 x3

הערות על הגליון יתקבלו ברצון ע"י אימעיל: kinyantorah@amideizion.org, או פקס: 718-298-2044